

Tao Teh King

Tao Teh King

Lao Tzu

Tao Teh King
Lao Tzu

ISBN-10: 90 6665 726 X
ISBN-13: 978 90 6665 726 7
NUR 739

© 2006 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Uitgeverij SWP (Postbus 257, 1000 AG Amsterdam) te wenden.

Voorwoord

Niemand kan zo welluidend de *Tao Teh King* inleiden als de *Tao Teh King* zelf. Haar leer is zo eenvoudig, helder en voor de hand liggend, dat ze zelf haar eigen beste introductie is. Vandaar dat dit boek met de tekst zelf begint.

Lezers die niet bekend zijn met het Oosterse denken en enige ondersteuning wensen bij het duiden van een gedachtegoed dat vaak ten onrechte als mysterieus, vreemd, oud, diep en duister wordt gepresenteerd, kunnen baat hebben bij de samenvattingen en vergelijkingen die na de tekst volgen.

I

De Natuur kan nooit uitputtend beschreven worden, want als dat zo was zou zo'n beschrijving een duplicaat van de Natuur en dus de Natuur zelf moeten zijn.

Geen woord kan dat wat het beschrijft volledig uitdrukken.

De Natuur zelf, en niet zoals wij ons de Natuur indenken of beschrijven, is de diepste bron van alles wat plaatsvindt, van alles wat komt en gaat, begint en eindigt, is en niet is.

Ook wanneer we de Natuur beschrijven als de oergrond aller dingen, is dit enkel een beschrijving en niet de Natuur zelf.

Is men echter van mening dat men toch over de Natuur moet spreken, dan moet men gedachten en woorden gebruiken en komt men tot uitspraken als: 'De Natuur is de oergrond aller dingen.'

Aangezien de Natuur niet gedacht en verwoord kan worden, zal hij die haar wil leren kennen zich niet van gedachten en woorden bedienen.

De poging om datgene te denken en te zeggen wat niet gedacht en gezegd kan worden is er de oorzaak van dat wij onderscheidingen maken die er in werkelijkheid niet zijn.

Hoewel de Natuur en de omschrijving van de Natuur twee verschillende zaken zijn, hebben ze ook een overeenkomst: van beide kan men zeggen dat ze bestaan.

Dat wil zeggen: een beschrijving heeft zijn eigen natuur die verschilt van de Natuur die door haar beschreven wordt; en dus hebben we hier weer een natuur, die niet beschreven kan worden.

II

Het is doordat we iets van iets anders onderscheiden en afzonderlijk behandelen, dat we een idee van haar tegengestelde krijgen. Schoonheid bijvoorbeeld brengt, eenmaal onderscheiden, de suggestie van haar tegengestelde met zich mee: lelijkheid.

Zo is het ook met goedheid. Als die in ons denken verschijnt, verschijnt ook haar tegengestelde: slechtheid.

In feite doen alle onderscheidingen zich voor als tegenstellingen. Tegengestelden zijn echter in hun betekenis volledig van elkaar afhan-

kelijk; het een heeft geen betekenis zonder het ander. De betekenissen van 'is' en 'is niet' vloeien enkel voort uit het feit dat we tussen die twee een onderscheid maken. Zonder de ander heeft geen van de twee tegengestelden enige betekenis.

Zo is het ook gesteld met moeilijk en gemakkelijk, lang en kort, hoog en laag, luid en zacht, voor en na. Alle tegengestelden ontlenen hun betekenis aan elkaar.

Vandaar dat de wijze mens alles wat is aanvaardt zoals het is. De Natuur doet dat immers ook.

In zijn poging om dingen te begrijpen zal zo iemand zich niet vermoeien met het zoeken naar onderscheidingen die vervolgens ten onrechte als afzonderlijk bestaande dingen worden gezien.

Als hij onderwijst, doet hij dat niet door beschrijvingen en onderscheidingen aan te dragen, maar eenvoudigweg door een voorbeeld te zijn.

Alles wat bestaat is er gewoon, en hij ziet niet in dat er iets gewonnen is met een beschrijving die aan dat alles een minder en verwaterd bestaan verleent.

Als iets geen betekenis kan hebben vanuit zijn gezichtspunt, dan zal hij daarvan niet eisen dat het overeenstemt met wat hij denkt.

Als iemand een mening over hem heeft, vertrouwt hij die mening niet als gelijkwaardig aan zijn bestaanservaring.

Als een of ander aspect van hem naar voren komt als voortreffelijke weerspiegeling van zijn natuur, dan zal hij de rest van zijn natuur daar niet aan opofferen.

En door zijn gehele zelf niet op te offeren aan een deel ervan houdt hij zichzelf intact.

Dit is de manier waarop een mens in wie de Natuur levend is, zichzelf beschermt en veiligstelt.

III

Als onder overheidsdienaren geen onderscheid zou bestaan tussen hoog en laag, zouden zij zich helemaal aan hun taak wijden in plaats van met elkaar te wedijveren.

Als het onderscheid tussen zeldzaam en gewoon niet zou bestaan, en er

dus geen bijzondere waarde gehecht zou worden aan zeldzame dingen, zou niemand het in zijn hoofd halen ze te stelen.

Als er niets is dat afgunst opwekt, zal iedereen tevreden zijn met de dingen zoals ze zijn.

Daarom zal een leider die naar de Natuur leeft zijn mensen niet aanzetten hun zinnen te zetten op dingen die ze toch niet kunnen hebben, maar zal hij hen tegemoet treden in wat ze echt nodig hebben.

Hij zal geen streven bevorderen om boven datgene waartoe zijzelf in staat zijn uit te stijgen, maar zal daarentegen zijn steun geven aan alles waartoe zij vanuit zichzelf en op eigen kracht in staat zijn.

Hij zal hun leven niet ingewikkeld maken met alle denkbare details en hun aandacht opeisen voor dit, dat en honderd andere dingen.

Door zijn mensen tevreden te houden voorkomt hij dat zij die ambitie boven tevredenheid stellen de tevredenen de verkeerde weg op leiden.

Door zelf rustig en tevreden te zijn geeft hij zijn mensen het goede voorbeeld.

IV

De Natuur bevat niets dan natuurlijke dingen, waarvan er echter geen een boven de Natuur zelf uitgaat.

In de Natuur vinden alle naturen hun oorsprong; alle conflicten worden erin beslecht, alle verschillen worden erin vereffend en alle verstoringen komen erin tot rust.

Hoeveel naturen er ook tot stand mogen komen, ze zullen de Natuur nooit uitputten.

Zoeken naar een uitwendige bron van de Natuur is waanzin, want de Natuur zelf is de bron van alles.

V

Tegengestelden zijn elkaar niet welgezind.

Al die talloze tegengestelden doen alsof ze het zonder hun tegenpolen kunnen stellen.

Maar de Natuur behandelt tegengestelden onpartijdig. Met dezelfde belangeloosheid bejegt zij zowel het een als het ander.

De wijze mens bekijkt tegenstellingen op dezelfde wijze.

Hoe diep wezens ook verscheurd mogen zijn door tegenstellingen, de Natuur zelf blijft onveranderd.

Hoe meer men zijn schijnbare tegenstander aanvalt (waarvan men afhankelijk is voor zijn eigen betekenis en bestaan), hoe meer men zichzelf geweld aandoet (en daarmee aantoonst dat niet een of andere tegenstelling, maar enkel de Natuur zelfstandig is en aan zichzelf genoeg heeft).

Op dezelfde wijze geldt dat hoe verhit mensen ook met elkaar redeneren, hun argumenten niets bewijzen. De dingen zijn zoals ze zijn, of we het ermee eens zijn of niet.

VI

De neiging tot oppositie is altijd aanwezig.

Oppositie is de bron van alle groei.

Het beginsel van oppositie is de bron van alle tegenstellingen.

Het beginsel van oppositie ligt in de Natuur zelf besloten; vandaar dat oppositie er altijd zal zijn, hoeveel tegenstellingen ook zullen komen en gaan.

VII

Het beginsel van initiatie leidt een hardnekkig bestaan, het beginsel van voltooiing evenzeer.

Waarom zijn deze tegenstrijdige beginselen zo hardnekkig? Omdat ze geen op zichzelf staand leven leiden, maar ingebed zijn in de Natuur, het wezen der dingen.

Dat is de reden waarom er altijd tegenstellingen zullen zijn.

Wanneer er een twistpunt verschijnt, treedt de wijze mens terzijde en neemt beide beweringen in beschouwing.

Omdat hij geen partij kiest, verliest hij nooit.

Door geen partij te kiezen is hij in staat de kwaliteiten van beide partijen op prijs te stellen.

VIII

De beste gedragswijze leert men van de wijze waarop water zich gedraagt. Water is nuttig voor alles wat leeft, en toch eist het geen loon. Het vraagt zelfs niet om erkenning, waardering en lof voor de diensten die het bewijst. Dit illustreert hoezeer wijs gedrag het gedrag van de Natuur zelf benadert.

Wanneer de ervaring leert dat huizen dicht bij de grond gebouwd moeten worden,

dat vriendschap gebaseerd moet zijn op sympathie en welwillendheid, dat een regering die goed wil zijn vredelievende middelen aanwendt, dat een zaak succesvoller is wanneer zij doeltreffende methoden bezigt, dat wijs gedrag zich op de juiste wijze aanpast aan bijzondere omstandigheden,

dan is dat omdat deze de gemakkelijkste gedragswijzen zijn.

Als alles zijn natuurlijk verloop heeft, verschoond van eerzucht en afgunst, komt alles eenvoudig en vanzelf terecht, zoals het moet.

IX

Tot het uiterste gaan is nooit een goede zaak, want als je een mes te scherp slijpt, wordt het sneller bot.

Als je te veel rijkdom oppot, kun je er zeker van zijn dat je aangevallen wordt.

Als je trots en arrogant wordt vanwege het geluk dat je hebt, dan zul je vanzelf vijanden krijgen die je jaloers verachten.

De weg naar succes is deze: als men bereikt heeft wat men zichzelf heeft voorgenomen, moet men tevreden zijn. Want dit is de manier waarop de Natuur zelf te werk gaat.

X

Als je een gezonde persoonlijkheid wilt behouden, moet je er dan niet voor waken dat je lagere behoeften de baas gaan spelen over je hogere verlangens?

Als je gezond wilt leven, moet je dan niet natuurlijk ademen zoals een kind doet, en niet proberen je adem in te houden totdat je bijna stikt?

Als iemand het potentieel van zijn onbeschrijfelijke oorspronkelijke Natuur wenst te verwezenlijken, hoe kan hij er dan op aandringen een of ander uitgekozen aspect van zijn persoonlijkheid superieur te laten zijn aan zijn oorspronkelijke Natuur?

Als iemand geroepen wordt om over anderen te regeren, zou hij dan niet eerder in staat moeten zijn om hen te leiden door het voorbeeld dat hij geeft dan door zijn wil aan hen op te leggen?

Als een gezamenlijk proces van beginnen en voltooiën, van zaaien en oogsten, van produceren en consumeren de manier is waarop de Natuur te werk gaat, kan iemand dan terecht verlangen om steeds de rol van consument te spelen?

Als iemand de natuur van verschillende dingen wenst te leren kennen, zou hij zich er dan niet mee bezig moeten houden, ermee moeten experimenteren, de dingen proberen te veranderen, om uit te vinden hoe ze werkelijk in elkaar zitten?

De Natuur brengt alle dingen voort om vervolgens voor die dingen zorg te dragen, zoals ouders geboorte geven aan hun kinderen, niet om ze vervolgens als slaven te houden.

Volgaarne geeft de Natuur leven aan alle dingen, zonder eerst te vragen of zij er ook voor beloond zal worden.

De Natuur geeft aan alle dingen een patroon om te volgen, zonder te eisen dat het ook gevolgd wordt.

Dit is het geheim van wijze, natuurlijke werkzaamheid.

XI

Iedere positieve factor sluit zijn negatieve en tegengestelde factor in zich. Bijvoorbeeld: om een wiel te laten draaien moeten dertig spaken

omwentelingen maken, maar de naaf moet bewegingsloos blijven. Dus bewegen en niet bewegen zijn nodig om het ronddraaien mogelijk te maken.

Om een vaas te maken moet men klei hebben, maar ook een holle, lege ruimte zonder klei; dus klei en de afwezigheid van klei zijn nodig om een vaas te maken.

Om een huis te bouwen moet men solide muren hebben, maar ook ramen en deuren; dus het ondoordringbare en doordringbare zijn nodig om een nuttig bouwwerk op te trekken.

Vandaar dat we op gelijke wijze ons voordeel kunnen doen met zowel het positieve als het negatieve in iedere situatie.

XII

Als onze belangstelling uitgaat naar de grote verscheidenheid aan kleuren, dan ziet het oog niet meer het ding dat gekleurd is.

Aandacht voor de vele verschillen tussen tonen leidt het oor af van de muziek.

Verlangen naar het genot van verschillende smaken leidt de honger weg van voedsel dat werkelijk voedzaam is.

Buitensporige aandrang om alle mogelijke dingen na te jagen brengt de geest tot waanzinnige opwindning.

Gulzigheid naar rijkdommen verlamt iemands pogingen om gezondere dingen na te streven.

De wijze mens die leeft volgens de Natuur, houdt zich bezig met zijn echte behoeften en gaat de verwarring van oogverblindende schijn uit de weg.

Dat is het onderscheid dat hij maakt.

XIII

Hoogmoed en schaamte bezorgen ons veel angstige spanning. Maar innerlijke vrede en onvrede zouden onze eerste zorg moeten zijn.

Hoe komt het dat hoogmoed en schaamte die spanningen veroorzaken?

Omdat hoogmoed een onverdiend groot belang hecht aan de status die iemand denkt te hebben in de ogen van anderen. Schaamte is niets anders dan vrees voor de vernedering een lagere status te verkrijgen in de ogen van anderen.

Als men zijn zinnen zet op het verkrijgen van hoogachting door anderen en men bereikt dat doel, dan raakt men onvermijdelijk verward in angst deze status te verliezen. Het beschermen van deze status lijkt dan van het allergrootste belang te zijn, en vernedering het grootste onheil dat bestaat.

Dit is de reden waarom hoogmoed en schaamte zoveel angstige spanning veroorzaken.

Waarom moeten innerlijke vrede en onvrede onze voornaamste zorg zijn? Omdat ons innerlijke zelf ons ware zelf is; om ons ware zelf te verwezenlijken moeten we bereid zijn te leven, onafhankelijk van de meningen van anderen. Wanneer wij aldus volledig aan ons zelf genoeg hebben, zal de minachting van anderen ons geen angst bezorgen.

Hij die zich er wijselijk op toelegt zelfstandig te zijn, en voor zijn geluk daardoor niet afhankelijk is van wat anderen over hem zeggen, is het meest geschikt om een voorbeeld te zijn voor anderen, en om hun leeraar en leider te zijn.

XIV

Omdat het meest wezenlijke van de Natuur niet met eigen ogen gezien kan worden, spreekt men van het onzichtbare.

Omdat het niet met eigen oren gehoord kan worden, spreekt men van het onhoorbare.

Omdat het niet met eigen handen vastgehouden kan worden, wordt het als ongrijpbaar beschouwd.

Maar zelfs deze drie woorden bij elkaar kunnen het niet adequaat beschrijven.

De Natuur is niet voortgekomen uit een begin en bereikt geen doel in een of ander eindpunt.

Men kan beter stellen dat de Natuur zonder ophouden werkt, zonder begin- of eindpunten te hebben.

Als we de Natuur niet op begrijpelijke wijze kunnen beschrijven, komt dit doordat de Natuur het verstandelijk begrijpen te boven gaat.

De Natuur is de vormloze bron van alle vormen, maar blijft onaangedaan door vormen. Zodoende komt Zij ons voor als een mysterie.

Hoe nauwkeurig wij haar weg naar ons toe ook onderzoeken, we zullen geen begin kunnen ontdekken.

Hoe lang we haar weg ook volgen, we zullen nooit het eindpunt vinden.

Wil men de Natuur in zijn huidige toestand beheersen, dan moet men inzicht hebben in de manier waarop de Natuur oorspronkelijk te werk gaat. Dat wil zeggen: zo iemand zal de diepste bron zelf moeten bestuderen. Zo zullen we begrijpen hoe de Natuur zich gedraagt.

XV

In primitieve tijden hadden wijze mensen een intuïtief, diep doordringend inzicht in de werkelijkheid dat niet in woorden kon worden uitgedrukt. Aangezien we geen verslagen hebben van die intuïtieve inzichten, kunnen we ze enkel afleiden uit gezegden die ons zijn overgeleverd:

Over de voorzichtigheid die men betracht bij het oversteken van een rivier in de winter: hoe nerveuzer iemand is, hoe meer kans hij maakt om uit te glijden en te vallen.

Over achterdocht tegenover vijanden: hoe banger iemand is voor anderen, hoe meer die anderen hem zullen vrezen.

Over beleefdheid tegenover een gast: hoe langer iemand blijft, hoe meer hij in het krijt komt te staan bij de gastheer.

Over het smelten van ijs: hoe harder iemand probeert het smelten tegen te gaan, hoe sneller het smelt.

Over het maken van meubelen: hoe meer iemand het hout snijdt en zaagt, hoe zwakker het wordt.

Over het graven van greppels: hoe steiler men de kanthellingen maakt, hoe sneller ze zullen wegspoelen.

Over modderig water: hoe meer men probeert de modder eruit te roeren, hoe modderiger het wordt.

Maar wat moeten we dan doen om modderig water helder te krijgen?

Blijf er van af en de modder zakt vanzelf naar de bodem.

Wat moeten we doen om tevredenheid te bereiken? Laat ieder ding zijn eigen natuur volgen en uiteindelijk zal het op zijn eigen manier tot rust komen.

Zij die de ware natuur van het bestaande volledig begrijpen, zullen geen pogingen ondernemen om zaken op de spits te drijven. Daarom zijn ze in staat om regelmatig aan hun behoeften te voldoen, zonder ooit uitgeput te raken.

XVI

Iemand die in volstrekte tevredenheid wil leven zal zijn ambities in toom moeten houden.

Want alles wat ontstaat, zal uiteindelijk weer terugkeren naar waar het vandaan kwam.

Elk ding dat groeit en zich ontplooit tot de volheid van zijn eigen natuur, voltooit zijn reis door weer af te takelen op een manier die door zijn eigen natuur is bepaald.

Zijn levensweg voltooien en een eigen doel hebben, zijn beide onvermijdelijk voor ieder ding.

Dat ieder ding zijn eigen doel heeft is een innerlijke noodzakelijkheid.

Hij die weet dat dit in het diepste wezen der dingen ligt opgesloten, is een wijs mens.

Hij die dat niet weet, is dat niet.

Aangezien hij wijs is, weet hij dat ieder ding een eigen natuur heeft, die volledig in staat is om voor zichzelf te zorgen. In die wetenschap is hij bereid om ieder ding zijn eigen natuurlijke weg te laten volgen.

Doordat hij bereidwillig ieder ding zijn weg laat volgen, is hij vol gratie; en daarin lijkt hij op de bron van alle dingen, die vol gratie leven schenkt aan allen en alles.

Omdat hij lijkt op die gracieuze bron van alles, belichaamt hij in zijn wezen de Natuur zelf.

Deze belichaming van de Natuur in hemzelf is tevens de belichaming van haar eeuwig terugkerende beginselen.

Wat er daarom ook met zijn lichaam moge gebeuren, er is iets in hem dat altijd zal blijven voortleven.

XVII

De leiders met de grootste wijsheid verkrijgen resultaten zonder dat de onderdanen merken dat ze beïnvloed worden.

De leiders met middelmatige wijsheid proberen de anderen te motiveren door een beroep te doen op hun loyaliteit, eer en eigen belangen, en door vleierij.

De leiders met geringere wijsheid maken gebruik van angst door hun volgelingen wijs te maken dat ze geen beloning zullen ontvangen.

De slechtste leiders proberen hun volgelingen te dwingen door hun gedrag te veroordelen.

Aangezien leiders die hun volgelingen niet vertrouwen ook niet door die volgelingen vertrouwd zullen worden, zal de wijze leider niet spreken alsof hij de vermogens van zijn volgelingen in twijfel trekt.

Als het werk tot wederzijdse voldoening is voltooid, zal hij gelukkig zijn wanneer hij zijn volgelingen hoort zeggen: 'Dit is precies de manier waarop wij het gewild hebben.'

XVIII

Wanneer mensen de Natuur, zoals die op natuurlijke wijze te werk gaat, willen verbeteren en aldus van de natuurlijke weg afwijken, gaan ze kunstmatige codes van goed en kwaad ontwikkelen.

Wanneer kennis uitermate abstract wordt, bedriegen mensen zichzelf door die abstracties ten onrechte voor werkelijk te houden.

Wanneer spontane familiegevoelens van medeleven, welwillendheid en sympathie worden vervangen door regels van correct gedrag, beginnen ouders zich 'verantwoordelijk' te voelen en moeten kinderen zich vervuld voelen van 'plichtsbesef'.

Wanneer in overheidskringen oprechte welwillendheid moet plaatsmaken voor corruptie, wordt voor ambtenaren de eed van loyaliteit ingesteld.

XIX

Daarom:

Als we al die ingewikkelde geleerdheid en al die kleine onderscheidingen eens links lieten liggen, zouden we vele malen beter af zijn.

Als we er niet meer zozeer op zouden staan de formele regels van de etiquette in acht te nemen, zou ons intuïtieve medeleven weer terugkeren.

Als we de gelegenheden tot profiteren 'binnen het toegestane door de wet' zouden afschaffen, zou de stimulans tot politieke corruptie verdwijnen.

Mochten de drie voorafgaande stelregels niet duidelijk zijn, dan zijn tenminste de volgende duidelijk:

Leef eenvoudig, wees jezelf.

Handel natuurlijk.

Ga jezelf niet bewijzen.

Geef niet toe aan het verlangen om alles te willen hebben wat anderen ook hebben.

XX

Als we zouden ophouden met drammen over formele onbelangrijkheden, zouden we veel beter met elkaar overweg kunnen.

Het verschil tussen 'hallo' en 'hoi' heeft geen enkele betekenis in vergelijking met het wezenlijke onderscheid tussen goed en kwaad. En toch zijn sommige mensen zo bang om een formele fout te maken, dat het lijkt of ze zich schuldig maken aan een halsmisdrijf.

Wat is het onnadenkend om een heel leven teloor te laten gaan in eindeloze details.

Terwijl anderen volledig opgaan in ceremoniële vakantievieringen zoals de lentefeesten, blijf ik thuis, onverstoorbaar als een kind. Terwijl anderen dus aan het feesten zijn, lijkt het alsof ik er helemaal buiten word gehouden. Ben ik degene die misleid is?

Terwijl al die anderen uit hun bol gaan, blijf ik ongeïnteresseerd.

Terwijl al die anderen alert zijn op de fijne kneepjes van de etiquette,

blijf ik er onverschillig tegenover staan. Ik ben zo onbezorgd als de golvende oceaan, geen zorgen die me lastigvallen.

Terwijl anderen zich gedragen als bemoeiallen, blijf alleen ik rustig en sluit alle opwinding buiten. Hoe het mogelijk is dat ik hierin de druk van de publieke opinie kan weerstaan?

Daartoe ben ik in staat, doordat ik mij ondersteund voel door de Natuur zelf, als door een moeder.

XXI

Wijsheid is handelen volgens de Natuur.

De Natuur kan noch gezien noch aangeraakt worden.

Toch zijn alle mogelijke vormen die gezien en aangeraakt kunnen worden in de Natuur latent aanwezig. En alle dingen die daadwerkelijk gezien en aangeraakt kunnen worden liggen als mogelijkheden in de Natuur besloten.

Diep verankerd in de Natuur liggen activerende krachten besloten.

Hoe onmetelijk deze diepten ook mogen zijn, zonder falen houden deze krachten de wereld zoals die aan ons verschijnt in stand.

Van het eerste begin tot heden hebben ze nooit nagelaten zich naar buiten te manifesteren.

Hoe ik dit allemaal weet? Omdat dit intuïtief vanzelfsprekend is, want ieder bestaand ding legt er getuigenis van af, ook wat hier en nu verschijnt.

XXII

Onderwerp je aan de Natuur als je je doel wilt bereiken. Want wie afdwaalt van de weg van de Natuur zal door de Natuur worden teruggeleid.

Wie zijn verlangens om de Natuur te verbeteren opgeeft, zal ontdekken dat de Natuur al zijn behoeften vervult.

Wie ontdekt dat zijn verlangens zijn uitgeblust, zal tot de ontdekking komen dat andere verlangens vanzelf opkomen.

Wie weinig verlangt is gemakkelijk voldaan.
Wie veel verlangt zal gefrustreerd raken.
Daarom is de wijze mens evenals de Natuur een model voor anderen.
Door niet te imponeren is hij een voorbeeld.
Door niet te beweren dat hij gelijk heeft, handelt hij juist.
Door niet op te scheppen over wat hij zal doen slaagt hij erin meer te doen dan hij belooft.
Door niet te kraaien over zijn successen zullen deze door anderen worden toegejuicht.
Door niet te wedijveren met anderen slaagt hij zonder tegenstand.
Daarom is het oude gezegde geen loze praat: 'Onderwerp je aan de Natuur als je je doel wilt bereiken.'
Want dit is de enige ware weg.

XXIII

Aan dingen die zich natuurlijk gedragen hoeft niet verteld te worden hoe ze zich moeten gedragen.
Wind en regen beginnen zonder daartoe bevolen te zijn en houden op zonder bevel. Zo gaat het met elk natuurlijk begin en elke natuurlijk einde.
Als de Natuur wind en regen geen instructies hoeft te geven, waarom moeten wij dan trachten die te sturen?
Hij die natuurlijk handelt is de Natuur zelf die handelt.
Hij die dus wijs handelt is de Wijsheid zelf die handelt.
En hij die onverstandig handelt is het Onverstand zelf dat handelt.
Door natuurlijk te handelen oogst men de beloning van de Natuur.
Door wijs te handelen bereikt men doeleinden die van wijsheid getuigen.
Als men onverstandig handelt, zal men tot een onverstandig einde komen.
Zij die de Natuur niet vertrouwen zijn zelf ook niet te vertrouwen als gidsen.

XXIV

Iemand die op zijn tenen probeert te lopen kan niet stilstaan.

Iemand die zijn benen te ver uitstrekt kan niet lopen.

Aan iemand die zichzelf te veel etaleert wordt voorbijgegaan.

Iemand die te vasthoudend is in zijn opvattingen zal weinig mensen vinden die het met hem eens zijn.

Iemand die te veel lof voor zichzelf opeist, krijgt zelfs niet de lof die hij verdient.

Iemand die hoogmoedig is zal binnen de kortste tijd vernederd worden.

Oordelend naar de stelregels van de Natuur zijn dit 'uitersten van hebzucht en zelfvernietigend handelen'.

Wie natuurlijk handelt vermijdt deze uitersten.

XXV

Er is iets dat aan elk begin en elk einde voorafgaat, iets dat, onbewogen en ongezien, zelf niet begint noch eindigt.

Alles doordringend en onuitputtelijk is het de eeuwige bron van al het andere.

Omdat we geen betere naam hebben noemen wij het 'De Natuur'.

Als ik gedwongen wordt die Natuur te beschrijven, dan spreek ik erover als 'ultieme werkelijkheid'.

Ultieme werkelijkheid omvat groei; groei omvat voltooiing van groei; en voltooiing van groei omvat terugkeer naar datgene waar het vandaan kwam.

De Natuur is ultiem; het beginsel van aanvang is ultiem en zo ook het beginsel van voltooiing.

En de wijze mens die naar de Natuur leeft, is ultiem.

Er bestaan dus vier soorten van het ultieme, en de wijze mens is er een van.

De mens legt zich toe op het vervullen van zijn wensen, het realiseren

van zijn bedoelingen en het waarmaken van zijn idealen ofwel het bereiken van zijn doelen.

Doelen worden afgeleid van dat waarnaar men streeft.

En alle streven is het streven van de Natuur zelf. Dit is de wijze van de Natuur om zichzelf te zijn.

XXVI

Gezond verstand en soberheid zijn fundamenteleler dan lichtzinnigheid.

Kalmte en zelfstandigheid staan hoger dan opgewondenheid.

Daarom zal de wijze mens, ook al gaat hij op een lange reis, zich nooit ver verwijderen van zijn vervoermiddelen.

Hoe opwindend de verstrooiingen ook mogen zijn, hij zal nooit aan hun verleidingen toegeven.

Wat zou er gebeuren als de Natuur zich lichtzinnig zou gedragen?

Als de Natuur lichtzinnig zou worden, zou ze beroofd worden van haar gezond verstand.

Als ze opgewonden zou raken, zou ze de controle over zichzelf verliezen.

XXVII

De wijze reiziger hoeft nooit op zijn schreden terug te keren.

De doelbewuste spreker hoeft zichzelf nooit te herhalen.

De edelmoedige handelaar heeft geen weegschaal nodig.

De zelfsluitende deur heeft geen slot nodig, want ze zal niet uit zichzelf opengaan, ook al wordt ze niet gedwongen dicht te blijven.

Dingen die van nature samengaan, hoeven niet aan elkaar verbonden te worden, want ook zonder banden zullen ze niet van elkaar losraken.

Daarom geeft de wijze mens uitdrukking aan zijn welwillendheid jegens anderen door ieders eigen natuurlijke weg te aanvaarden als de beste voor die persoon.

En hij bewijst dezelfde dienst aan alle andere dingen, want met volle instemming erkent hij dat ieder ding het beste doet wat het voor zichzelf kan doen door zijn eigen weg te volgen.

Het volgende kan een dubbele les genoemd worden:

Slechte mensen kunnen leren van de successen van goede mensen.

Goede mensen kunnen leren van de mislukkingen van slechte mensen.

Wie deze leermeesters – goed of slecht – minacht, of deze lessen niet naar waarde schat, is – ook al zou hij een wandelende encyclopedie zijn – werkelijk een misleide dwaas.

Dit is het geheim van wijsheid.

XXVIII

Hij die weerbaar weet te zijn en toch geduldig blijft, wordt een leermeester van de lessen van de Natuur.

Aldus ontvankelijk, belichaamt hij steeds opnieuw de wijsheid en herstelt zijn oorspronkelijke natuur.

Hij die briljant weet te zijn en toch bescheiden blijft, belichaamt het ideaal dat alle dingen als hun uiteindelijk doel hebben.

Door het ideaal te zijn, verwerkelijk hij het nimmer eindigende streven van het bestaan en herstelt zijn oorspronkelijke toestand van volmaakte zelfstandigheid. Hij heeft aan zichzelf genoeg.

Hij die trots weet te zijn en toch eenvoudig blijft, wordt de ontvanger van alle overvloed die de Natuur te bieden heeft.

Door ontvankelijk te zijn maakt hij intrinsieke goedheid weer deel van zijn geheel en herstelt zijn oorspronkelijke heelheid.

Wanneer intrinsieke goedheid wordt aangewend voor uiteenlopende doelen, fungeert ze als een instrumentele waarde.

Wanneer de wijze mens deze instrumentele waarden hanteert, dan behandelt hij ze als middelen tot doeleinden.

Want hij is enkel geïnteresseerd in uiteindelijke doelstellingen en maakt nooit de vergissing om middelen als doel in zichzelf te beschouwen.

XXIX

De ervaring leert dat wanneer iemand het plan opvat de wereld te veranderen, hij erop kan rekenen dat dit zal mislukken. Want de Natuur is al zo goed als ze mogelijk kan zijn. Ze kan niet verbeterd worden.

Hij die de wereld weer opnieuw en 'heel anders' wil opbouwen, bederft ze. Hij die haar een nieuwe richting wil geven, stuurt haar de verkeerde weg op. Kijk eens hoe de Natuur zelf te werk gaat:

Sommige dingen gaan vooraf, terwijl andere volgen.

Sommige dingen waaien deze kant op, andere naar de andere kant.

Sommige dingen zijn sterk, terwijl andere zwak zijn.

Sommige dingen gaan omhoog, andere omlaag.

Daarom vermijdt de wijze mens beide uitersten, en is wars van overdrijving. Hij slaat nooit door, noch naar de ene, noch naar de andere kant.

XXX

Zij die de Natuur helpen haar weg te volgen hoeven geen geweld te gebruiken. Want geweld zal geweld ontmoeten, en waar geweld wordt gebruikt is vechten en ontreddeering het gevolg.

Na de strijd volgen er jaren van armoede.

De wijze mens laat wat goed genoeg is met rust.

Hij drukt een overwinning niet verder door met nog meer overwinningen.

Wanneer de vrede is hersteld, gedraagt hij zich niet als een arrogante overwinnaar.

Na herwonnen veiligheid kraait hij geen victorie.

Nadat hij verkregen heeft wat hij nodig had, zal hij de overwonnenen niet vernietigen.

Wanneer hij doet wat hij moet doen, doet hij dit zonder wreedheid.

Wanneer dingen eenmaal rijp zijn geworden, gaan ze vanzelf weer aftakelen.

Wreedheid is dus onnatuurlijk. Wie onnatuurlijk handelt komt tot een onnatuurlijk einde.

XXXI

Wapens hebben een negatieve waarde, want zij veroorzaken angst.

Hij die naar de Natuur leeft, vermijdt daarom wapens.

Wanneer men onder vertrouwelingen is, verkiest men vanzelfsprekend de vriendelijkere, meer vertrouwelijke plaats aan de linkerkant.

Wanneer men onder vijanden verkeert, staat men vanzelfsprekend te dringen voor de meer strategische positie aan de rechterkant.

Aangezien wapens een negatieve waarde hebben, wil de wijze mens er, als het enigszins mogelijk is, niets mee te maken hebben.

Maar als hij gedwongen wordt ze te gebruiken, doet hij dit met tegenzin en zo spaarzaam mogelijk.

Hij heeft geen bewondering voor overwinningen.

Want eenieder die naar overwinningen verlangt, verlangt ook om te doden.

En wie plezier heeft in moorden, kan de aarde niet als erfdeel hebben.

Wanneer alles goed gaat, symboliseren we dat door voorrang te geven aan de positie rechts.

In militaire parades neemt de onderbevelhebber, die bevolen wordt orders te geven, de plaats in aan de rechterkant, terwijl de opperbevelhebber, die uit zichzelf orders geeft, de linkerpositie inneemt.

Er is een verrassende overeenkomst tussen gevechten en begrafenissen.

Zoals het afslachten van zoveel mensen vergezeld zou moeten gaan met tranen en rouw, zo zouden de posities in een overwinningssparade eigenlijk parallel moeten lopen aan die van een begrafenisstoot.

XXXII.

De Natuur kan niet afgebakend worden.

Hoewel de Natuur in haar oorspronkelijke eenvoud de schijngestalte

van een hulpeloos kind aanneemt, kan niemand haar vertellen wat te doen.

Als wetgevers en wetsdienaren dit in hun achterhoofd hielden, zou iedereen zonder dwang hun wetten gehoorzamen.

Wanneer tegengestelden elkaar aanvullen is alles in harmonie.

Zonder dwang ondersteunt het een het ander.

Maar zodra er grenzen tussen beide ontstaan worden er grenslijnen getrokken.

Als men eenmaal onderscheid maakt tussen het een en het ander, waar ligt dan de grens, waar moet men ophouden?

Zodra men weet wanneer men moet ophouden met het maken van onderscheid, is men vrij van dwaling.

De ware verhouding van ieder afgemeten en afgezonderd ding tegenover de Natuur is zodanig dat het weer invoegt, zoals alle rivieren altijd terugkeren naar hun oceaan.

XXXIII

Hij die veel weet over anderen is wellicht geleerd, maar hij die zichzelf kent is wijzer.

Hij die heerst over anderen is misschien machtig, maar hij die meester is over zichzelf is machtiger.

Hij die zijn geluk van anderen krijgt is misschien rijk, maar hij die tevredenheid uit zichzelf put bezit een onuitputtelijke rijkdom.

Hij die een plaats bezet die hem door anderen is gegeven, leeft misschien een lang leven, maar hij die verblijft op een plek die door hemzelf is gesticht, heeft het eeuwige leven, ook al is hij onderhevig aan verval.

XXXIV

Ultieme werkelijkheid doordringt alles; ze is aanwezig in ieder ding.

Alle dingen danken hun bestaan aan haar en worden door haar onderhouden, zonder dat er ook maar één geweigerd wordt.

Na de dingen gemaakt en gevoed te hebben, maakt ze er geen aanspraak op.

Hoewel ze voor allen zorg heeft gedragen, weigert ze over wie of wat dan ook te heersen.

Aangezien ze niets voor haar diensten vraagt, wekt ze de schijn niet veel waard te zijn.

Maar alle dingen keren uiteindelijk weer naar haar terug, ook al hebben ze niet in de gaten dat ze naar huis geroepen zijn.

Daarom mag ze ultiem genoemd worden.

Aangezien ze nimmer aanspraak maakt op dat ultieme voor zichzelf, is ze door dat feit alleen al ultiem.

XXXV

Hij die de ultieme structuur van de werkelijkheid begrijpt trekt iedereen naar zich toe.

Mensen zijn niet bang hem te benaderen. Integendeel, ze vinden bij hem veiligheid, voldoening en tevredenheid.

Op hun tocht door het leven interesseren mensen zich voor bijzondere goederen van allerlei aard.

Maar de allesdoordringende weg van de Natuur vestigt geen aandacht op zichzelf (want de ware natuur daarvan kan niet in bijzonderheden worden aangetroffen).

Hoewel ze aanwezig is in de mond, wordt ze niet geproefd.

Hoewel ze belichaamd wordt in alle objecten, blijft ze ongezien.

Hoewel ze alle klanken doordringt, blijft ze ongehoord.

Hoezeer we ze ook gebruiken, blijft ze onuitgeput.

XXXVI

Terugkeer naar de Natuur is alleen mogelijk als er eerst een geboorte uit de Natuur heeft plaatsgevonden.

Verzwakking van verlangen is alleen mogelijk als er eerst een sterk levensverlangen is geweest.

Het afnemen van individuele zelfbevestiging is enkel mogelijk als er eerst een sterke individualiteit is geweest.

Vervolmaking van het leven kan niet plaatsvinden zonder dat het leven er eerst geweest is.

Dit is het meest doordringende inzicht in wat leven is.

Het laten gaan of eindigen zegeviert altijd over het beginnen.

Zoals een vis niet uit het water genomen moet worden, zo moet het zwaard niet uit de schede genomen worden.

XXXVII

De Natuur handelt nooit en brengt toch alles in beweging.

Als wetgevers en wetsdienaren overeenkomstig zouden handelen, zou ieder ding zich kunnen ontwikkelen volgens zijn eigen natuurlijke weg.

Zoals zij die gepassioneerd raken in toom worden gehouden door het ongepassioneerde dat hen activeert, zo is ook ongepassioneerde kalmte de manier om gepassioneerde mensen in toom te houden.

Daardoor zal alle hartstocht tot bedaren komen.

XXXVIII

Wijs gezag doet zich voor als afwezigheid van gezag ofwel vrijheid.

Daarom is het waarachtig wijs gezag.

Onverstandig gezag doet zich voor als uitwendige overheersing.

Daarom is het dan ook werkelijk onverstandig.

Wijs gezag oefent invloed uit zonder dat het opgemerkt wordt.

Onverstandig gezag probeert invloed uit te oefenen door machtsvertoon.

De edelmoedige gever geeft omdat hij wil geven.

De plichtsetrouwe gever geeft om te ontvangen.

Reglementen, van hogerhand gegeven, worden niet graag opgevolgd.
Vervolgens worden er pogingen gedaan ze af te dwingen.
Maar wanneer de natuurlijke, spontane werkzaamheid verdwijnt, wordt een beroep gedaan op het verstand.
Wanneer dat laatste niet voorhanden is, wordt een beroep gedaan op intuïtief medeleven.
Maar als dat er ook niet is, worden moraalprincipes te hulp geroepen.
Als deze ook niet helpen, worden er wetten gemaakt.
Maar als die wetten worden afgedwongen, vermindert spontane en oprechte trouw en begint het harmonieuze samenleven uiteen te vallen.
Het respecteren van wetten als doelen in zichzelf leidt tot verminderde trouw aan de Natuur.
Kennis van de wet moet worden gezien als het floreren van de natuurlijke weg, maar tegelijkertijd als bron van dwaling.
Daarom blijft de mens trouw aan dat wat echt is en ontdoet zich van het oppervlakkige.
Hij koestert het fruit meer dan de bloesem en verkiest vanzelfsprekend het een boven het andere.

XXXIX

Er zijn dingen die altijd hun zelfwerkzaamheid behouden.
De aanleg tot aanvangen is vanwege haar zelfwerkzaamheid vanzelfsprekend zelfvoorspronkelijk.
De aanleg tot voltooiing is vanwege haar zelfwerkzaamheid vanzelfsprekend zelfvoltooiend.
De aanleg om heel te blijven schraagt door haar zelfwerkzaamheid de heelheid.
De aanleg tot oppositie is vanwege haar zelfwerkzaamheid voldoende voor alle oppositie.
Vanwege die zelfwerkzaamheid komen alle dingen tot zelfvervulling.
Het is dus door zelfwerkzaamheid dat de wereld wordt beheerst.
Zo groot is het bereik van zelfwerkzaamheid.

Als de aanleg tot aanvangen niet zo duidelijk gegeven was, zou ze ondoelmatig zijn.

Als men niet zou kunnen vertrouwen op de aanleg tot voltooiing, zou alles chaotisch zijn.

Als de aanleg tot het behoud van heelheid niet zo vasthoudend was, zou alles uiteenvallen.

Als de aanleg tot oppositie niet behouden zou blijven, zou alle vitaliteit verdwijnen.

Als er geen zelfwerkzaamheid was, zou er geen leven meer zijn.

Als zelfwerkzaamheid niet zou heersen, zou alles uiteenvallen.

Zij die hooggeacht worden, zijn voor die hoogachting afhankelijk van anderen, terwijl zij die geen hoogachting krijgen aan zichzelf genoeg hebben.

Het hoge is voor zijn grondslag afhankelijk van het lage, terwijl het lage zijn eigen grondslag is.

Vandaar dat wijze leiders zichzelf beschouwen als onafhankelijk, zelfstandig en ongeacht.

Want moet het ongeachte niet de basis zijn voor het geachte?

Daarom zijn zij die niet geacht worden het meest achtenswaardig.

Iemand kan niet uitstekend zijn wanneer hij alleen is, en hij zou niet uitstekend moeten willen zijn wanneer hij met anderen is.

XL

De Natuur is veelvormig en verandert voortdurend.

Wanneer ze iets heeft voltooid, begint ze weer helemaal opnieuw.

Al het bestaande komt uit deze verandering voort.

XLI

Wanneer de wijze over de veranderlijke bestaanswijze van de Natuur hoort, wil hij deze in zichzelf belichamen.

De middelmatige mens aanvaardt deze soms en soms niet.
Onverstandige mensen drijven er de spot mee. Maar spot drijven met wijsheid illustreert op zijn beurt de veranderlijkheid van de Natuur.
Dit alles ligt ten grondslag aan oude gezegden als:
De helderste dag verdwijnt in de nacht.
De meest weelderige groei kwijnt weg tot verval.
De meest gladde oppervlakte brokkelt af tot ruw terrein.
De meest harmonieuze regeling brengt conflicten voort.
De mooiste voorwerpen worden akelig en lelijk.
De grootste prijs wordt snel verafschuwd.
De sterkste kracht wordt snel zwak.
De krachtigste steunpilaren rotten langzaam weg.
De scherpste hoeken worden langzaam afgerond.
De meest grandioze bouwwerken worden vroeg of laat verwoest.
De luidste klanken worden uiteindelijk tot zwijgen gebracht..
Hoewel ze alle begrip en beschrijving te boven gaat, weet de Natuur hoe ze afwisselend aanvang en voltooiing teweeg moet brengen.

XLII

Eerst geeft de Natuur geboorte aan één ding.
Dan brengt dat ene ding het andere voort.
Die twee brengen het derde voort.
Alle dingen komen op deze manier tot stand.
Waarom? Omdat alle dingen doortrokken zijn van twee zich steeds afwisselende neigingen, de neiging tot voltooiing en de neiging tot aanvang, die, als ze samen in werking treden, elkaar aanvullen.
De meeste mensen worden niet graag gezien als onbelangrijk, laag en onwaardig. Desalniettemin beschrijven wijze leiders zichzelf aldus.
Wijze mensen worden bewonderd om hun bescheidenheid en geminacht om hun arrogantie.
Er zijn nog vele andere manieren om te illustreren wat ik hier zeg:

‘Extremisten komen tot een voortijdig einde.’
Dit gezegde kan als voorbeeld worden genomen.

XLIII

Dat wat het meest toegeeflijk is, overwint uiteindelijk het meest weerbarstige.

Dat wat niet is, wordt dat wat is.

Handelen zonder te dwingen of gedwongen te worden is het beste.

Leidinggeven door voorleven in plaats van woorden en bevelen is het meest succesvol.

Zulke eenvoudige waarheden zijn moeilijk te begrijpen.

XLIV

Gewaardeerd worden door anderen of door zichzelf, wat is beter?

Dingen waarden of zichzelf waarden, wat is beter?

Meer of minder bezitten, wat is erger?

Hoe meer iemand bezit, hoe meer hij te verliezen heeft.

Hoe meer iemand dingen waardeert, hoe minder hij zichzelf waardeert.

Hoe meer iemand afhankelijk is van de hoogachting van anderen, hoe minder zelfstandig hij is.

Hij die dat onderscheid weet te maken is wijs genoeg om dit gevaar te vermijden en vervolgt veilig zijn weg.

XLV

Dat wat het meest volmaakt is, is nog onvolmaakt.

En toch is het zo volmaakt als het maar kan zijn.

Dat wat het meest bereikt heeft, heeft nog een hele toekomst voor zich, vandaar dat het niet zal ophouden dingen te bereiken.

Maak een ding zo recht mogelijk en nog is het nog krom of zal het krom worden.

Verwerf de grootste bekwaamheid en nog zal er eindeloos veel bekwaamheid te verwerven zijn.

Ontwikkel de grootste zeggingskracht en nog zal er veel zijn dat niet gezegd wordt en onzegbaar blijft.

Hetzelfde kan gezegd worden van activiteit en passiviteit, van koude en hitte.

Hij die deze veelzijdigheid volledig aanvaardt is de beste gids om te volgen.

XLVI

Wanneer het natuurlijke de overhand krijgt in het menselijk verkeer, zal men paarden die voor wedstrijden worden getraind weer terugleiden naar grazige weiden.

Wanneer het onnatuurlijke de overhand krijgt in het menselijk verkeer, zullen paarden worden afgericht voor oorlog en worden ze in ommuurde stallen opgesloten.

Er is geen groter kwaad dan het verlangen anderen te veranderen – aan anderen geven wat ze niet willen ontvangen of van anderen nemen wat ze niet uit eigen beweging geven.

Er is geen groter ongeluk dan het verlangen zichzelf te veranderen omdat men ontevreden is met zijn lot.

Er is geen grotere ondeugd dan het verlangen dingen te veranderen – dingen te bezitten, te beheersen of hun aard te veranderen.

Alleen wie tevreden is met wat zijn eigen natuur te bieden heeft is waarlijk tevreden.

XLVII

Zonder naar buiten te gaan kan men alles leren kennen wat men moet weten.

Zonder uit het raam te kijken, kan men inzicht verwerven in de natuur van alle dingen.

Zonder buiten zijn eigen natuur te treden kan men ultieme wijsheid bereiken.

Daarom weet de wijze mens alles wat hij moet weten zonder erop uit te trekken

Daarom ziet hij alles wat hij moet zien zonder elders te kijken doet hij alles wat hij moet doen zonder zichzelf nodeloos uit te putten.

XLVIII

Terwijl de overijverige student dagelijks feiten opslaat om ze in de toekomst te kunnen gebruiken, zal hij die geleerd heeft op de Natuur te vertrouwen steeds minder behoefte hebben aan kennis van buiten.

Formule na formule zal hij naast zich neerleggen, totdat hij concludeert: Laat de Natuur zijn eigen weg gaan.

Als men ieder ding zijn eigen natuurlijke weg laat gaan, wordt alles gedaan wat er gedaan moet worden.

De beste manier om dingen te beheren is gebruik te maken van hun eigen natuur, want geen enkel ding kan functioneren zoals het moet, wanneer er getornd wordt aan zijn natuurlijke manier van doen.

XLIX

De wijze mens is niet koppig.

Wat anderen voor zichzelf wensen, aanvaardt hij als zijn eigen wens voor hen.

Hij aanvaardt mensen die hij goed vindt, maar ook degenen die hij slecht vindt, aangezien de Natuur beiden aanvaardt.

Hij aanvaardt degenen die trouw zijn, maar ook zij die ontrouw zijn, aangezien de Natuur beiden aanvaardt.

De wijze mens behandelt alle natuurlijke dingen onpartijdig.

Hij wenst het beste voor zowel het een als het ander.

Iedereen bewondert de wijze mens, want als een moeder beschouwt hij allen als zijn kinderen.

L

Dat de mens wordt geboren en sterft is een natuurlijk gegeven.

Hetzelfde geldt voor elk van zijn lichaamsdelen; zij worden geboren en sterven en evolueren gedurende hun levensloop.

Waarom proberen mensen – angstvallig en verward – het leven van elk lichaamsdeel te verlengen wanneer ze bedreigd worden?

De waarheid is dat alles wat natuurlijk is goed is.

Aangezien het een natuurlijke gegeven is dat de mens sterft, brengt het gegeven dat dit sterven geholpen wordt door hoorn, klauw of speer zijn natuur niet in gevaar.

De hoorns van een wilde buffel kunnen de loop van de Natuur niet veranderen.

De klauwen van een tijger kunnen niet onnatuurlijk te werk gaan.

Geen soldatenspeer kan tegen de Natuur ingaan.

Waarom niet? Omdat de dood natuurlijk is, alleen de Natuur zelf kan niet sterven.

LI

De Natuur brengt dingen voort en de wijsheid leidt hen.

Hoewel verschillend in soort, beschikt ieder ding over het juiste vermogen om zichzelf te leiden. Alles en iedereen kan een volgeling zijn van die Natuur en haar wijsheid door ze te belichamen in hun eigen leven.

Zulke navolging wordt niet afgedwongen, maar voltrekt zich op eigen gezag.

De Natuur geeft geboorte en zoogt vervolgens alle dingen, zij brengt ze groot en ontwikkelt ze, beschermt ze, draagt zorg voor ze, begeleidt en vervolmaakt ze.

Wat er ook wordt voortgebracht, de Natuur aanvaardt het voor wat het is.

Hoe het zich ook gedraagt, de Natuur laat het zijn eigen weg volgen.

Wat ook het lot ervan zal zijn, de Natuur zal zich er niet van buitenaf in mengen.

Zo is de wonderbaarlijke wijsheid van de Natuur.

LII

Omdat de Natuur zich over alles ontfermt, kan ze met recht als Moeder Natuur worden beschouwd.

Wie Moeder Natuur begrijpt, begrijpt ook haar kinderen.

Maar om de fouten van die kinderen te vermijden moet men Moeder Natuur van nabij volgen, wil men in zijn leven tenminste een veilige gids hebben.

Als iemand kan zwijgen en bij zichzelf blijft, zal hij in de vervulling van zijn leven niet falen.

Maar als hij advies geeft en zich in andermans zaken mengt, roept hij problemen over zich af.

Wanneer iemand het kleine kan zien zoals het zichzelf ziet en wanneer hij het zwakke aanvaardt vanwege de kracht die het heeft en de schemer voor het licht dat het geeft, dan zal alles goed gaan.

Dit noemen we natuurlijk handelen.

LIII

Laten we wijs zijn en de Natuur zelf volgen.

Laten we daar niet van afwijken.

De weg van de Natuur is eenvoudig en gemakkelijk, maar toch verkiezen mensen het ingewikkelde en gekunstelde.

Wanneer mensen samscholen in kunstmatig aangelegde steden en hun boerderijen verwaarlozen, dan snijden zij zich af van hun voedselvoorziening.

Wanneer zij zichzelf bekleden met versieringen en wapens, wanneer zij hun smaakvolle voedsel en dure bezittingen tentoonspreiden, dan zullen zij diefstal uitlokken.

Dit noemen we onnatuurlijk handelen.

LIV

Wat diep in de Natuur geworteld is, kan niet ontworteld raken.

Hij die de natuurlijke weg omhelst als zijn eigen weg, zal niet snel verdwalen

Zijn kinderen en kleinkinderen zullen hem blijven navolgen.

Als iemand de weg van de Natuur in zijn eigen leven belichaamt, zal hij waarachtig wijs zijn.

Als hij deze weg in zijn gezin realiseert, zal zijn huiselijk leven gelukkig zijn.

Als hij deze weg binnen zijn gemeenschap cultiveert, zal hij welvarend zijn.

Als hij deze weg binnen zijn provincie bevordert, zal zijn toekomst voorspoedig zijn.

Als hij zijn land ermee kan inspireren, wordt zijn weldadigheid universeel.

Zo dient zijn leven als voorbeeld voor anderen.

Zijn gezinsleven dient als voorbeeld voor andere families.

Zijn gemeenschap dient als voorbeeld voor andere gemeenschappen.

Zijn provincie dient als maatstaf voor andere provincies.

En zijn land dient als ideaal voor alle landen.

Hoe ik dit allemaal weet?

Het is vanzelfsprekend.

LV

De wijze mens is als een klein kind.

Giftige insecten steken hem niet.
Wilde dieren vallen hem niet aan.
Roofvogels klauwen hem niet.
Zijn gebeente is zacht, zijn spieren zijn zwak, maar zijn greep is krachtig.
Omdat hij niet verlangt naar seksuele gemeenschap, is hij volledig voldaan.
Zijn levenskracht is intact.
Hij kan de hele dag schreeuwen zonder hees te worden.
Zijn bestaan is harmonieus.
Deze harmonie ervaren betekent in overeenstemming zijn met de Natuur.
In overeenstemming zijn met de Natuur betekent de verwezenlijking van het levensdoel.
Het zoeken naar opwindning is een uitnodiging tot rampspoed.
Zij die te zeer gebrand zijn op activiteit, worden snel moe.
Wanneer hun krachten uitgeput raken, worden ze snel oud.
Zulk ongeduld gaat in tegen de Natuur.
Wat tegen de Natuur ingaat sterft jong.

LVI

Hij die wijs is zwijgt.
Hij die adviseert is een dwaas.
De wijze mens houdt zijn mond, doet zijn deuren dicht, houdt zijn angsten in toom, trekt zich terug uit verwickelingen, blijft onaangedaan door verleiding, en behoudt zijn zelfstandigheid.
De Natuur is volstrekt onpartijdig.
Ze kan niet worden overgehaald door vertroeteling, noch worden ontmoedigd door vernedering.
Ze kan niet worden omgekocht met steekpenningen, noch worden beïnvloed door verwonding.

Ze kan niet verleid worden met vleierij, noch worden beledigd door laster.

Daarom is zij het meest betrouwbare dat er op de wereld bestaat.

LVII

Een goede leider is een gids omdat hij het goede voorbeeld geeft.

Een slechte leider neemt zijn toevlucht tot dwang en kunstgrepen.

Alle partijen zijn erbij gebaat dat men zich onthoudt van inmenging in andermans zaken.

Hoe ik dit weet?

Kijk naar het bewijs:

Hoe meer beperkingen en belastingen, hoe armer het volk.

Hoe meer wapens, hoe meer gevechten.

Hoe ingewikkelder de machines, hoe groter het gevaar dat er iets misgaat.

Hoe meer wetten en belastingen, hoe meer wetsovertreders en belastingontduikers.

Dat is de reden waarom de wijze mens tot de volgende conclusies komt:

Wanneer ik mij bemoei met mijn eigen zaken, kunnen andere mensen zich met hun zaken bemoeien.

Wanneer ik het voorbeeld van zelfstandigheid geef, zullen andere mensen vertrouwen op hun eigen inzicht.

Wanneer ik geen eisen aan anderen stel, zullen zij er wel bij varen.

Wanneer ik te kennen geef me niet in het leven van anderen te mengen, zullen die anderen waarlijk zelfstandig worden.

LVIII

Wanneer een regering bescheiden regeert, zijn mensen gelukkig.

Wanneer een regering overdadig regeert, zijn mensen ongelukkig.

Geluk hangt dus van weinig af, ongeluk van veel.

Waar leidt het verlangen om te regeren eigenlijk toe?
Bemoeiallen in toom houden is zelf een vorm van inmenging.
Daarom eindigen pogingen om geluk te vergroten in ellende.
De mensheid is al zo lang dwaas geweest.
De wijze mens weet wat het beste is, maar dwingt anderen niet om zich
daarbij aan te sluiten.
Hij weet de weg, maar is geen wegwijzer.
Hij volgt de kortste weg naar zijn doel, maar dwingt anderen niet van
hun weg af te wijken.
Hij is verlicht, maar geeft er niet om of anderen zijn licht ook zien.

LIX

In het leiden van mensen en dingen legt de wijze mens zelfbeheersing
aan de dag.
Alleen met zelfbeheersing kan men moeilijkheden voorkomen en door
moeilijkheden te voorkomen, versterkt men zijn positie.
Zulk een versterkte positie stelt iemand in staat om alles te weerstaan.
Door alles te weerstaan, blijft iemand onbedreigd.
Onbedreigd zijn vergemakkelijkt het regeren.
Omdat hij Moeder Natuur zelf belichaamt, behoudt hij een gezonde
positie.
Dit is de manier om diep geworteld te zijn en een stevige grond onder
de voeten te hebben.
Dit is de manier om duurzaam te zijn en een lang leven te hebben.

LX

Of men nu een groot land regeert of een klein visje bakt, volg de weg
van de Natuur en kwade neigingen zullen het roer niet overnemen.
Dit betekent niet dat het kwaad helemaal uitgeschakeld kan worden,
maar dat het mensen niet kan schaden.

Als de gewone mens ongedeerd blijft, blijft de leider dat ook.

En wanneer niemand iemand anders kwaad doet, heerst er volmaakte harmonie.

LXI

Om groot te zijn, moet een land ontvankelijk zijn, zoals de oceaan alles ontvangt wat de rivieren aanvoeren, of zoals het vrouwelijke altijd dienstverlenend is tegenover het mannelijke.

Bedenk hoe de vrouw altijd overwicht heeft over de man vanwege haar passiviteit. Passiviteit is dienstverlening.

Een groot land plaatst zichzelf dus in dienst van een klein land, voordat het dat kleine land in zich opneemt. En een klein land plaatst zichzelf in dienst van een groot land, voordat het door dat grote land opgenomen kan worden.

Vandaar dat sommigen dienen om te nemen, terwijl anderen dienen om genomen te worden.

Als een groot land meer inwoners wil hebben en een klein land verlangt beschermd te worden, dan kan dit enkel door wederzijdse onderdanige dienstverlening.

LXII

De Natuur is waarlijk waardevol.

Het meest de moeite waard is ze voor goede mensen.

En voor slechte mensen is zij het enige dat van echte waarde is.

Vleierij kan gunsten opleveren en giften kunnen iemand verder helpen, maar slechte mensen weten hoe te vleien en om te kopen.

Wanneer leiders geïnstalleerd worden is het daarom beter om de rol van volgeling te aanvaarden en leiders daarmee werkelijk eer te bewijzen dan kunstmatig grote giften te schenken en de loftrampet te steken.

Waarom hebben mensen de Natuur altijd gewaardeerd?

Is het niet omdat de Natuur zich altijd nederig heeft gewijd aan haar taak zowel de goeden als de slechten te dienen?

Is dat niet de reden waarom de Natuur de meest waardevolle in de wereld is?

LXIII

Handel belangeloos – zonder de weg van de Natuur te willen veranderen.

Gedraag je belangeloos – zonder je inzichten aan anderen op te dringen.

Waardeer natuurlijke smaken – zonder natuurlijk voedsel te verknoeien met kunstmatige smaken.

Aanvaard het gegeven dat wat klein is, zal groeien en dat weinigen velen zullen worden.

Reageer wijs, ook als je zelf onheus behandeld wordt.

Zorg voor het moeilijke, wanneer het nog gemakkelijk is, en zorg voor het grote, wanneer het nog klein is, want al wat moeilijk is begint gemakkelijk en al wat groot is begint klein.

Door de dingen aan te pakken wanneer ze nog klein zijn, behaalt de wijze mens hetzelfde resultaat, ook al laat hij zich niet in met grote dingen.

Beloften doen (of daarvan afzien) is gemakkelijk, maar beloften vervullen is moeilijk.

Hij die niet zorgt voor de dingen wanneer ze nog gemakkelijk zijn, zal problemen krijgen wanneer ze moeilijk worden.

Daarom zorgt de wijze mens voor moeilijke dingen, wanneer ze nog niet moeilijk zijn.

LXIV

Dat wat rustig is, is gemakkelijk te hanteren.

Dat wat zich nog niet heeft ontwikkeld, is gemakkelijk te beheren.

Dat wat zwak is, is gemakkelijk te beheersen.

Dat wat nog klein is, is gemakkelijk te sturen.

Bied kleine moeilijkheden het hoofd voordat ze uit de hand lopen.
Want de grootste boom was eerst een stek.
De hoogste toren begon met een eerste steen.
En de langste reis begon met een eerste stap.
Hij die de natuurlijke gang van iets tracht te versnellen doet het geweld aan.
Evenzo faalt hij die de natuurlijke gang van iets tracht te vertragen.
Aangezien de wijze mens niet tracht te versnellen, verknoeit hij niets.
En aangezien hij niet probeert te vertragen, faalt hij niet.
Mensen zijn evenzeer geneigd de fout in te gaan door dingen niet tot een normaal einde te laten komen, als door ze niet op hun eigen wijze te laten beginnen.
Wees voorzichtig en meng je niet in de natuurlijke aanvang en afronding van dingen.
De wijze mens verlangt niet naar het varen van een andere koers, noch verlangt hij naar zaken die moeilijk te krijgen zijn.
Hij heeft geleerd om niet geleerd te zijn en is teruggekeerd naar de weg die geleerde mensen zijn vergeten.
Hij laat ieder ding zich op eigen wijze ontwikkelen, zonder in te grijpen.

LXV

Aanvankelijk wisten mensen hoe de Natuur te volgen.
Want mensen werden niet geprikkeld om belang te hechten aan slimheid en aldus onbedorven gelaten.
Hoe geslepen de mens, hoe moeilijker hij te regeren is.
Wanneer men het regeren probeert te verbeteren door mensen geslepen te maken, dan brengt men deze regering juist in gevaar.
Maar de poging een regering te verbeteren door het aanmoedigen van eerlijkheid is een weldaad.
Inzicht in deze twee manieren vormt de grondslag van gezond oordelen.

Deze grondslag altijd voor ogen te houden, getuigt van diepe wijsheid. Wijsheid is de allesdoordringende kracht dingen in hun oorspronkelijke harmonie te herstellen.

LXVI

Rivieren en zeeën overheersen het landschap.

Doordat ze de laagste plaatsen zoeken, verspreiden ze zich overal en vullen alles.

Zo staat ook de wijze mens boven anderen, doordat hij toegeeft dat hij de mindere is.

Hij is een leider van anderen, omdat hij bereid is een volgeling te zijn.

Hoewel hij boven de anderen staat, voelen deze zich daarom niet bedrukt.

En wanneer hij hen leidt hebben zij niet het gevoel onder dwang te gehoorzamen.

Iedereen voelt zich dus gelukkig en geeft hem alle steun.

Aangezien hij met niemand wedijvert, wedijvert niemand met hem.

LXVII

Iedereen zegt: ‘De Natuur is groot en toch is ze zo eenvoudig.’

Ze is groot omdat ze zo eenvoudig is.

Als ze niet eenvoudig was, zou ze allang tot iets kleins zijn teruggebracht.

De Natuur houdt zichzelf in stand door drie kostbare beginselen die men zou moeten omarmen en volgen.

Deze beginselen zijn: zachtmoedigheid, soberheid en nederigheid.

Iemand die zachtmoedig is, hoeft geen vergelding te vrezen.

Iemand die sober is, kan zich veroorloven goedgeefs te zijn.

Iemand die nederig is, zal als leider niet aangevochten worden.

Maar als hardheid de plaats van zachtmoedigheid gaat innemen, en overdaad de plaats van soberheid, en hoogmoed de plaats van nederigheid, dan is men ten dode opgeschreven.

Omdat een zachtaardige aanval weinig weerstand opwekt, en een zachtaardige verdediging weinig toorn oproept, rust de Natuur hen met zachtaardigheid uit, die het meest geschikt zijn om te overleven.

LXVIII

De beste soldaat valt niet aan.

De beste strijder slaagt zonder geweld.

De grootste overwinnaar zegeviert zonder worsteling.

De meest succesvolle bestuurder geeft leiding zonder te bevelen.

Dit heet wijze geweldloosheid.

Dit heet meesterschap over mensen.

Dit heet het hoogste en oudste in de Natuur evenaren.

LXIX

Militaire stelregels verkondigen:

‘Verdedigen is gemakkelijker dan aanvallen.’

‘Het is beter een meter terug te wijken dan aanvallend een centimeter te winnen.’

Dit betekent dat terugwijken de beste manier is om vooruit te komen.

Hij die zijn lichaam ontbloot geeft te kennen dat hij geen behoefte heeft om wapens te dragen.

Hij die niet met wapens zwaait geeft te kennen dat hij niets te verdedigen heeft.

Hij die geen voorbereidingen treft om zich te verdedigen, geeft te kennen dat hij geen vijanden heeft.

Niemand zal iemand aanvallen, tenzij die ander te kennen geeft een vijand te zijn.

Want als men iemand aanvalt die geen vijand is, verliest men een vriend.

En zo gebeurt het dat wanneer vijanden elkaar ontmoeten in een open strijd, diegene wint die wegloopt en van het toneel verdwijnt.

LXX

De dingen die ik zeg zijn zeer gemakkelijk te begrijpen en zeer gemakkelijk in praktijk te brengen.

En toch is er niemand in de wereld die ze volledig kan begrijpen en volmaakt in praktijk kan brengen.

De dingen die ik zeg komen niet van mijzelf, maar vinden hun bron in de Natuur zelf.

En omdat men die bron niet begrijpt, begrijpt men mij ook niet.

Dat er maar weinig zijn die mij begrijpen is reden te meer om mij na te volgen.

De wijze mens ziet er daarom van buiten armzalig uit, maar draagt de rijkdommen van de Natuur mee in zijn hart.

LXXI

Echt weten is weten hoe weinig men weet.

Niet weten hoe weinig men weet is zelfbedrog.

Alleen hij die weet dat hij zichzelf bedriegt kan zichzelf daarvan bevrijden.

De wijze mens bedriegt zichzelf niet, want hij kent en aanvaardt zijn onwetendheid als zodanig en heeft daarom echte kennis.

LXXII

Wees niet geërgerd als mensen niet weten hoe belangrijk je bent, want als je werkelijk belangrijk bent zullen ze er door omstandigheden toch achter komen.

Behandel hen niet met minachting en veracht hen niet, want enkel als jij hen niet minacht, zullen ze jou niet minachten.

Hoewel de wijze mens van zichzelf weet hoe belangrijk hij is, eist hij niet van anderen dat zij dat erkennen.

Hij waardeert zichzelf voor wat hij is, maar staat er niet op dat anderen dat ook doen.

Hij verlangt geen waardering van anderen, want hij heeft genoeg aan zijn eigen waardering.

LXXIII

Zij die hun moed tonen door zich uitdagend op te stellen, worden vaak gedood.

Zij die hun moed tonen door geduld en beledigingen te verdragen, blijven in leven.

Van deze twee soorten moed is de ene een weldaad en de andere een ramp.

Veel mensen vragen zich af waarom van twee moedige mensen de een er goed en de ander er slecht van afkomt.

Met deze vraag heeft de wijze mens echter geen moeite.

De Natuur zelf is geduldig in het verdragen van beledigingen en wint uiteindelijk altijd.

Zij geeft geen uitleg en wordt toch door iedereen begrepen.

Zij geeft geen bevelen en toch gehoorzaamt iedereen.

Zij heeft geen haast en toch wordt alles volbracht.

Het web van de Natuur is zo wijs geweven – met mazen groot genoeg om de grootste en fijn genoeg om de kleinste dingen te vangen – dat er niets aan ontsnapt.

LXXIV

Het heeft geen zin mensen met de dood te bedreigen.

Als zij niet bang zijn om te sterven, kunnen ze niet afgeschrikt worden door doodsbedreigingen.

Als ze wel bang zijn om te sterven, waarom zouden we hen dan doden?

Alleen de Natuur weet wanneer de juiste tijd is voor iemand om te sterven.

Door te doden doorkruist men het stervensplan dat de Natuur voor een mens heeft als een knoeiende leerling die zichzelf wijzer acht dan zijn meester.

Wanneer een leerling denkt slimmer te zijn dan zijn meester, is het waarschijnlijk dat hij zichzelf zal schaden.

LXXV

Zij die leven van het innen van belastingen zijn er de oorzaak van dat mensen verhongeren.

En wanneer mensen verhongeren, zullen uiteindelijk ook de belastinginners verhongeren, omdat er nergens meer iets te halen is.

Door mensen te controleren maken leiders mensen ontevreden; vandaar dat zij er de oorzaak van zijn dat mensen oncontroleerbaar worden.

Zij die de dood riskeren voor een beter leven, zijn zij die hoogstwaarschijnlijk de dood zullen vinden.

Alleen de zelfstandige mens die van niemand afhankelijk is en bij het verdienen van de kost niemand in gevaar brengt, kan zeker zijn van zijn leven.

LXXVI

Bij de geboorte is een mens zacht en zwak – en toch is hij in staat het hele leven te leiden dat nog voor hem ligt.

Bij zijn dood is hij hard en taai – en toch niet in staat een minuut langer te leven.

Alles, hetzij plant of dier, is zacht en zwak terwijl het leeft, maar hard en taai wanneer het dood is.

Zo houden hardheid en taaiheid dus verband met de dood, terwijl zachtheid en zwakte verbonden zijn met leven.

Dat is de reden waarom de taaiste strijders ook het meeste gevaar lopen gedood te worden en de hardste bomen het eerst gekapt zullen worden.

Het is daarom beter zacht en zwak te zijn dan hard en taai.

LXXVII

Met de Natuur is het als met het spannen van een boog: de hoge bovenkant wordt omlaag gehaald terwijl de lage onderkant naar boven wordt getrokken, de nauwe breedte wordt wijder gemaakt en de grote lengte wordt korter gemaakt.

De Natuur neemt van hen die te veel hebben en geeft aan hen die te weinig hebben.

De mens daarentegen neemt van hen die te weinig hebben en geeft aan hen die al te veel hebben.

Welke mens is in staat om van zijn eigen bezit meer dan genoeg te nemen en dat te geven aan hen die minder dan genoeg hebben?

Alleen hij die de weg van de Natuur in zichzelf belichaamt geeft zijn gift zonder daarvoor een beloning te verlangen, bereikt goede dingen voor anderen zonder daarvoor lof te verwachten en is edelmoedig zonder daarop de aandacht te vestigen.

LXXVIII

Niets is zwakker dan water, maar in de aanval op wat hard en taai is, gaat niets boven water en kan niets het evenaren.

Het beginsel dat het zwakke de overhand heeft over het sterke en het buigzame het weerbarstige overwint, is iedereen bekend.

Weinig mensen brengen het echter in praktijk.

Maar de wijze mens weet dat hij die gewillig de schuld van zijn gemeenschap op zijn schouders neemt, een verantwoordelijk persoon is.

De wijze mens weet dat hij die nederig de verantwoordelijkheid aanvaardt voor het kwaad in zijn gemeenschap, vanzelfsprekend voldoende gezag wint om dat kwaad aan te pakken.

Deze beginselen, hoe tegenstrijdig ze ook lijken, zijn gezond.

LXXIX

Overeenkomsten sluiten en dan met elkaar twisten als ze verbroken worden, is nooit aan te raden.

Want zelfs wanneer de twist is bijgelegd, zal er vijandschap overblijven.

Hoe kan zoiets als goed beschouwd worden?

De wijze mens komt daarom zijn deel van de overeenkomst na, terwijl hij niet van de ander eist dat hij zijn belofte ook nakomt.

Rechtschapen personen dringen aan op het letterlijk nakomen van de overeenkomst.

Indiscrete personen verwaarlozen of verbreken overeenkomsten roekeloos.

Maar de Natuur komt geen overeenkomsten na en breekt er geen (ze sluit er immers geen).

En haar wegen zijn goed voor de mens.

LXXX

De ideale staat is een kleine, intieme gemeenschap, waar alle levensnoodzakelijkheden in overvloed aanwezig zijn.

Iedereen leeft en sterft daar tevreden zonder ooit uit te kijken naar groenere weiden.

Zelfs als ze wagens en boten hebben maken ze daar geen gebruik van om overal naartoe te reizen.

Ook al hebben ze politie en versterkingen, deze worden nimmer opgeroepen.

Zakelijke transacties zijn eenvoudig genoeg om op vingers te worden nageteld, zij vergen geen ingewikkelde boekhouding.

De mensen zijn tevreden met hun voedsel, comfortabel in hun huizen en gelukkig met hun gewoonten.

Ook al liggen aangrenzende gemeenschappen binnen oogbereik en kan het kraaien van hun hanen en blaffen van hun honden worden gehoord, deze mensen worden oud en sterven zonder zich ooit buiten hun eigen gemeenschap te begeven.

LXXXI

Hij die oprecht is, is niet gekunsteld.

Hij die gekunsteld is, is niet oprecht.

Hij die wijs is, is niet twistziek.

Hij die twistziek is, is niet wijs.

Hij die wijs is, is zonder pretenties.

Hij die pretenties heeft, is niet wijs.

Daarom vecht de wijze mens niet om iets voor zichzelf te bereiken.

Hoe nuttiger hij voor anderen is, hoe meer anderen voor hem zullen zorgen.

Hoe meer hij toegeeft aan de wensen van anderen, hoe meer zijn behoeften worden vervuld door hen die de weldaad van zijn toegevendheid genieten.

De weg van de Natuur is goed te doen zonder kwaad.

De weg van de wijze mens is de Natuur te aanvaarden en te volgen in plaats van haar tegen te werken.

Toelichting door de auteur

Lao Tzu

Wanneer, waar en hoe de auteur van de *Tao Teh King* heeft geleefd is een vraag die tot lange, verhitte maar overwegend vergeefse discussies heeft geleid. Schaars historisch bewijs levert weinig meer op dan twijfels en een paar interessante legenden. Iemand moet echter het werk geschreven of uitgegeven hebben. Als het niet Lao Tzu is geweest, dan was het iemand anders, iemand met dezelfde naam of misschien zelfs met een andere naam. Voor ons is echter niet zo belangrijk wie dit werk geschreven heeft, maar wat het te vertellen heeft – de diepe, allesdoorringende gedachte in dit werk

Wellicht kan de belangstelling van lezers voor de auteur van de *Tao Teh King* worden bevredigd door te verwijzen naar de betekenis van de auteursnaam; *Lao* betekent oud, eerbiedwaardig, en *Tzu*¹ is een gebruikelijke aanspreektitel waarmee men respect betoont, zoals ‘mijnheer’, ‘meester’ en ‘eerwaarde’. Chinezen, zowel de oudere als latere generaties, hebben altijd een grote verering aan de dag gelegd voor de wijsheid van hun ouderen. Uit het feit dat de *Tao Teh King* ideeën naar voren brengt die buitengewoon ‘primitief’ zijn – in de zin van ‘fundamenteel’² en ‘oud’ – en deze toeschrijft aan mensen uit het verre verleden, zou men kunnen afleiden dat de naam van de auteur³ gewoon ‘oude denker’ betekent, wie de denker dan ook geweest moge zijn. Anderen zijn echter van mening dat Lao Tzu een specifiek persoon is geweest en geïdentificeerd moet worden met Lao Tan of Eth Li. De vraag blijft echter of dat drie verschillende personen waren of drie verschillende namen voor een en dezelfde persoon.

Traditioneel wordt het jaar 570 voor Christus⁴ als geboortejaar van Lao Tzu gezien. Recente onderzoekers plaatsen zijn geboorte laat in de vierde eeuw voor Christus. De datum zou echter niet van groot belang zijn, want Lao Tzu beweert zelf dat alles wat hij te zeggen heeft afkomstig is van Huang-Ti, de legendarische volksopvoeder die China vermoedelijk rond 2697 voor Christus regeerde.⁵ De totstandkoming van de *Tao Teh King* is ongetwijfeld het werk van vele geesten, zowel voor als na Lao Tzu, Lao Tan en Eth Li. De idealen zijn oeroud. Toch is er overtuigend bewijs voor de stelling dat de latere vertolkingen van deze idealen de sporen dragen van interpreten die de confuciaanse leer trachten te

weerleggen. Hoewel het auteurschap van de *Tao Teh King* nog steeds omstreden is, zullen we het gevestigde gebruik volgen dat Lao Tzu als auteur aanwijst.

Tao Teh King

King (*Ching*, *Jing*) betekent boek.⁶ Een *King* bestaat uit een verzameling geschreven, geschilderde of gekerfde Chinese karakters. Vroegere *King* bestonden uit een aantal, tot een rol bijeengebonden bamboestokjes waarop Chinese karakters waren gekalligrafeerd. De *Tao Teh King* is een boek dat gaat over *Tao* en *Teh* die, zoals we zullen zien, niet twee verschillende dingen zijn maar twee aspecten van dezelfde werkelijkheid. Eerst zullen we nu de natuur van *Tao*⁷ verkennen, vervolgens die van *Teh*.⁸

Tao

Tao – het meest fundamentele begrip in de Chinese filosofie – is op uiteenlopende manieren vertaald, maar geen vertaling is volkomen adequaat. Sommige vertalingen slaan de plank zelfs volkomen mis. Het begrip behoort tot de Chinese cultuur en moet begrepen worden binnen de oorspronkelijke gebruikscontext. Desalniettemin belichaamt *Tao* ideeën die zo eenvoudig en tegelijkertijd zo diep zijn dat ze gemeenschappelijk aan de mensheid zijn.

Wanneer men voor het eerst een vreemd woord tegemoet treedt, zoekt men onmiddellijk naar een equivalent in de eigen taal. Geen enkele vertaling past helemaal. Het begrip lijdt aan vergelijkingen met andere begrippen. Aangezien *Tao* een oerwerkelijkheid aanduidt 'die voorafgaat aan elk begin en elk einde, die onbewogen en ongezien, zelf niet begint noch eindigt, alles doordringt en onuitputtelijk is en een eeuwige bron is van al het bestaande'(XXV)⁹, gaan veel vertalers naarstig op zoek naar een woord uit hun eigen cultuur dat dit begrip van de oerwerkelijkheid het beste uitdrukt. Joden, moslims en christenen zullen woorden gebruiken als Jahwe, Allah en God. Hindoes zullen het Brahma noemen. Volgelingen van Plato zullen *Tao* identificeren met 'de idee van het goede', volgelingen van de Stoa met het begrip 'Logos', volgelingen van Spinoza met 'Natuur', hegelianen en andere idealisten met 'het absolute'; bergsonianen met het 'élan vital'; volgelingen van Emerson met de 'Overziel', freudianen met het kosmische 'libido' en materialisten, voor zover het hen interesseert, met 'materie', 'energie' of

‘matergie’. *Tao* is wel vertaald als ‘principe’, ‘scheppend beginsel’, als ‘waarheid’, niet abstracte waarheid maar ‘kosmische waarheid’ en als ‘goddelijke intelligentie’ van het heelal. (Lin Yutang, p.14.)¹⁰

Geen enkele van deze vertalingen is echter adequaat, omdat ze aanvullende eigenschappen of accenten met zich mee kunnen brengen, die niet bedoeld zijn in het oorspronkelijk begrip. Een van de betere vertalingen van *Tao* is ‘weg’ (met onbevredigende varianten ‘pad’ of ‘methode’), deels omdat hetgeen deze term aanduidt eenvoudig is, zonder pretenties, flexibel en tegelijkertijd algemeen. Bovenal is deze term voor iedereen begrijpelijk. De term lijdt echter onder de suggestie van een pad of weg die begaanbaar is, of een reeds bestaande gids die iemands stappen begeleidt. De term ‘Mana’ wordt door antropologen doorgaans gebruikt om onzichtbare oorzaken van zichtbare effecten mee aan te duiden, en is vanwege zijn primitieve karakter meer verwant aan het begrip *Tao* dan de meeste ander equivalenten.

Na een verkenning van alle traditionele vertalingen van *Tao* en alternatieve gebruiksmogelijkheden heeft de schrijver gekozen voor de reeds eerder gebruikte termen ‘Natuur’ en ‘Zijn’ als de meest adequate termen voor het woord *Tao*. *Tao* is ‘Natuur’ met een hoofdletter ‘N’: ‘In de Natuur vinden alle naturen hun oorsprong’, maar toch: ‘Hoeveel naturen er ook tot stand mogen komen, ze zullen de Natuur nooit uitputten. Zoeken naar een uitwendige bron van de Natuur is waanzin, want de Natuur is de bron van alles’ (IV). ‘Ultieme werkelijkheid doordringt alles. Ze is aanwezig in ieder ding. Alle dingen danken hun bestaan aan haar en worden door haar onderhouden’ (XXXIV). ‘De Natuur bevat niets dan natuurlijke dingen, waarvan er echter geen een boven de Natuur uitgaat’ (IV).

Aangezien de Natuur allesdoordringend is en niets boven de Natuur uitgaat of daaraan voorafgaat, trekken sommige vertalers de voorbarige conclusie dat de Natuur één is. Dit is echter een vergissing. De Natuur is zowel één als veel. Hoe en op welke manier zal wel voor altijd onze begrippen te boven gaan. Het is duidelijk dat de dingen in de Natuur naar voren komen als tegenstellingen en dat het beginsel van tegenstelling universeel is. ‘Kijk eens hoe de Natuur zelf te werk gaat. Er zijn dingen die voorafgaan, terwijl er weer andere zijn die volgen. Sommige dingen waaien deze kant, andere weer de andere kant. Sommige dingen zijn sterk, terwijl andere weer zwak zijn. Sommige dingen gaan omhoog, andere weer omlaag’ (XXIX). ‘De weg van de Natuur is een

gezamenlijk proces van aanvang en voltooiing, van zaaien en oogsten, van produceren en consumeren' (X). Niet alleen zijn tegenstellingen allesdoordringend (VI), maar van ieder paar tegengestelden kan men zeggen dat het ene begint en het andere voltooit, dat het ene opwekt en het andere voldoening geeft, dat het ene begint en het andere eindigt, dat het ene activeert en het andere vervolmaakt, dat het ene agressief is en het andere toegeeflijk, dat het ene actief is en het andere passief, het ene positief en het andere negatief (VII). Het Chinese denken had reeds lang voor Lao Tzu dit tegengestelde streven naar aanvang en voltooiing een naam gegeven en gesymboliseerd als *Yang* en *Yin*. *Yang* (weergegeven als een ongebroken lijn) is daar waar sprake is van aanvang, activering, groei, ontwikkeling. *Yin* (weergegeven als een gebroken lijn), is daar waar sprake is van voltooiing, onderwerping, neergang, vervolmaking.¹¹

De Natuur verandert en blijft toch altijd dezelfde. De Natuur gaat te werk in kringlopen, cycli: zonsopgang wordt gevolgd door zonsondergang, dag door nacht, lente door herfst, geboorte door dood. 'Ultieme werkelijkheid omvat groei; aanvang van groei omvat voltooiing van groei; en voltooiing van groei omvat terugkeer naar datgene waar het vandaan kwam' (XXV). Maar ook de nacht wordt gevolgd door de dag, de herfst door de lente en dood door geboorte. 'De Natuur is veelvormig en verandert voortdurend. Wanneer ze iets heeft voltooid, begint ze weer helemaal opnieuw. Al het bestaande komt uit deze verandering voort' (XL). 'Eerst geeft de Natuur geboorte aan één ding. Dan brengt dat ene ding het andere voort. Die twee brengen weer een derde voort. Alle dingen komen op deze manier tot stand. Waarom? Omdat alle dingen doortrokken zijn van twee elkaar steeds afwisselende neigingen, de neiging tot voltooiing en de neiging tot aanvang' (XLII). 'Maar de Natuur behandelt tegenstellingen onpartijdig, met dezelfde belangeloosheid, zowel het een als het ander (...). Hoe diep wezens ook verscheurd mogen zijn door tegenstellingen, de Natuur zelf blijft onveranderd' (V).

Zoals de Natuur verandert en toch dezelfde blijft, zo gedraagt de Natuur zich zonder te handelen, zonder zich op te dringen. Het gedrag van de Natuur is spontaan. Het gedrag kan niet van buitenaf worden opgelegd, aangezien er niets is dat aan de invloed van de Natuur voorafgaat, ervan afwijkt of zich daarbuiten bevindt. Het kan niet worden overtuigd om iets te doen, noch kan het worden overtuigd om ergens van af te zien (LVI). 'Niemand kan haar vertellen wat te doen' (XXXII).

De Natuur gedraagt zich dus natuurlijk, in overeenstemming met haar eigen natuur, omdat er niets anders is dat haar in beweging brengt. En er is niet anders dan de Natuur zelf waar zij zich op richt. Al haar werkzaamheid is dus zelfwerkzaamheid. Maar wanneer iets niets beïnvloedt of effecten buiten zichzelf sorteert, dan lijkt het oninvloedrijk en ineffectief. En wanneer iets zich op niets anders richt dan zichzelf, dan lijkt zijn afzien van handelen op nietsdoen.

Aangezien er niets buiten de Natuur is om zich op te richten, lijkt haar inwendige zelfwerkzaamheid van buitenaf op niet-werkzaamheid. 'De Natuur handelt nooit en brengt toch alles in beweging' (XXXVII). 'En alle streven is het streven van de Natuur zelf. Dit is de wijze van de Natuur om zichzelf te zijn' (XXV). 'Hij die natuurlijk handelt is de Natuur zelf die handelt' (XXIII). De Natuur erkent dus alle handelen als haar eigen. 'Wat er ook wordt voortgebracht, de Natuur aanvaardt het voor wat het is. Hoe het zich ook gedraagt, de Natuur laat het zijn eigen weg volgen' (LI). 'De Natuur brengt dingen voort en haar instincten leiden hen. Hoewel verschillend in soort, beschikt ieder ding over het juiste instinct om zichzelf te leiden. Alles en iedereen kan een volgeling zijn van die Natuur en die intelligentie door ze te belichamen in hun eigen leven. Zulke navolging wordt niet afgedwongen, maar voltrekt zich op eigen gezag' (ibid.). 'Hoewel ze voor allen zorg heeft gedragen, weigert ze over wie of wat dan ook te heersen. Aangezien ze niets vraagt voor haar diensten, wekt ze de schijn niet veel waard te zijn. Maar alle dingen keren uiteindelijk weer naar haar terug, ook al hebben ze niet in de gaten dat ze naar huis geroepen zijn' (XXXIV).

Is Tao dan hetzelfde als God – de God van de christenen, de joden en de moslims? Tao is als God, of God is als Tao, in zover ze de ongeschapen bron zijn, de onveroorzaakte oorzaak van al het andere, in zover ze zelfwerkzaam zijn, als gids dienen om nagevolgd te worden en alle mensen naar huis roepen of die zich daarvan bewust zijn of niet. Maar voor godsdienstigen is God een persoon of tenminste persoonlijk, terwijl Tao onpersoonlijk is. Godsdienstigen stellen God gewoonlijk tegenover de wereld, terwijl Tao de wereld zelf is; of godsdienstigen stellen twee werelden tegenover elkaar: deze wereld en de toekomstige wereld, terwijl Tao de enige wereld is; of godsdienstigen stellen een natuurlijke wereld tegenover een bovennatuurlijke wereld, terwijl er aan Tao niets bovennatuurlijks is en er ook niets is dat Tao te boven gaat.

God bemint en zorgt voor zijn schepselen. Tao aanvaardt en voedt haar schepselen, maar doet dat zonder zich zorgen te maken en zonder te willen dat die schepselen anders doen dan ze doen. Tao is onverschil-

lig in de zin dat ze hoegenaamd geen verlangen kent zich te mengen in aangelegenheden die de schepselen aangaan of te verhinderen wat hun mogelijk overkomt. Hoewel het waar is dat 'de Natuur alle dingen voortbrengt om vervolgens voor die dingen zorg te dragen' (X), zorgt ze voor de dingen zoals de aarde zorg draagt voor een plant of een koe zorg draagt voor haar kalf. De aarde wacht totdat het zaad klaar is om het voedsel te bieden, maar roept niet opgewonden: 'Zaad groei in mij.' De koe wijdt zich aan het zogen van haar kalf, maar achtervolgt haar kalf niet met de roep: 'Kom en drink.' Ieder geeft vrijwillig wat hij te geven heeft, maar dringt het niet op aan zij die het mogen ontvangen. Vandaar dat Tao tegelijkertijd zorg draagt en geen zorg draagt. Ze draagt voldoende zorg 'om de dingen voort te brengen en ze vervolgens te zogen, groot te brengen, te ontwikkelen, te beschermen, er zorg voor te dragen, ze te begeleiden en te vervolmaken' (LI). Maar ze maakt zich geen zorgen over hun welzijn, want ieder ding komt vroeg of laat op natuurlijke wijze tot zijn einde. Bezorgdheid betekent wantrouwen tegenover de Natuur. De diepte van onze liefde, het geweld van onze haat, de kracht van onze angst en de bitterheid van onze teleurstellingen, alle zijn maatstaven voor ons wantrouwen tegenover Tao. Tao kent echter geen wantrouwen, en daarom maakt ze zich geen zorgen.

In tegenstelling tot zij die zich bezighouden met het 'vervullen van Gods wil' en die dus de nare gevolgen moeten vrezen als zij God teleurstellen, vinden de volgelingen van Lao Tzu daarentegen dat de onpersoonlijke Tao geen wil heeft of tenminste niets dat kan kiezen, beslissingen kan maken, het ene boven het andere kan verkiezen of haar koers kan veranderen. Tao heeft niet de wil om zich op te dringen aan welk van haar schepselen dan ook: 'Hoe iets zich ook moge gedragen, de Natuur laat het zijn eigen weg volgen' (LI). Tao bezint zich niet vooraf, heeft geen voorkennis, geen bedenkingen achteraf, geen geheugen, geen angsten en geen spijt. 'De Natuur is reeds zo goed als ze kan zijn' (XXIX). Voor de Natuur zou het daarom nutteloos zijn om over zichzelf na te denken, om zich zorgen te maken over zichzelf of anders te willen zijn.

Veel godsdienstigen geloven in persoonlijke onsterfelijkheid. Maar wat kan iemand die ziet hoe de Natuur ieder ding voltooit en vervolmaakt – het geboren laat worden, tot volwassenheid laat groeien, het dan weer laat vervallen en sterven en zo het leven ten volle laat leven – wat kan zo iemand nog meer verlangen? Zouden zij die ontevreden zijn met wat de Natuur hun in dit leven heeft gegeven, meer tevreden zijn als de

Natuur hun nog een ander leven zou geven? Zij die vertrouwen dat de weg van de Natuur de beste voor hen is, kunnen zich verzekerd voelen dat de vervulling van het leven dat de Natuur hun toedeelt alles is wat zij nodig hebben en wat zij zouden moeten verlangen. Zij zouden inzien dat het realiseren van hun eigen natuur de manier is waarop Tao zichzelf in en door hen realiseert en dat zij aldus een oorspronkelijke uitdrukking zijn van een eeuwigdurend proces. Maar of zij dat inzicht waarden of niet, maakt voor Tao geen verschil. Hoezeer mensen ook van elkaar verschillen, zij hebben geen bestaan wanneer zij verschillend en gescheiden zijn van de Natuur. En bidden is nutteloos, want de Natuur kan niet beïnvloed worden (LVI).

De opmerking dat sommige godsdienstigen pantheïsten zijn en dat God werkelijk onpersoonlijk is, noopt natuurlijk tot een herwaardering van de overeenkomsten tussen Tao en God. Maar we willen geen onderzoek instellen naar de verschillende soorten pantheïsme. Lin Yutang noemt Tao de 'goddelijke intelligentie' van het heelal. Tao is echter geen intelligentie van het heelal. Tao is het heelal zelf, dat intelligent handelt. Tao is niet een kracht die het bestaan doordringt. Tao is het bestaan zelf, zoals het is.

Indien Tao zo verschillend is van de westerse God, komt Tao dan niet meer overeen met *Brahman* (van Advaita Vedanta)? Beide worden gedacht als de onveranderlijke diepste grond van alles. Beide zijn onpersoonlijk, onpartijdig, niet beïnvloedbaar en altijd beschikbaar voor wie hen aanroept, ongeacht of mensen hen navolgen. Op vergelijkbare wijze worden Tao en Brahman beide begrepen als punt waar alles ooit naar terug zal keren en als bestaande in alle wezens, Tao als tao en Brahman als atman of Jiva. Maar er zijn ook verschillen. Brahman is een eeuwige, tijdloze eenheid, wiens werkelijke natuur onbewogen blijft. Het wezenlijke van Tao is daarentegen dat ze in de tijd is, omni-temporeel ofwel eeuwigdurend, maar altijd werkzaam in tijdelijke cycli met een begin en een einde. 'Diep verankerd in Tao liggen activerende krachten besloten. Hoe onmetelijk deze diepten ook mogen zijn, zonder mankeren houden deze krachten de wereld zoals die aan ons verschijnt in stand' (XXI).

Brahman herbergt geen krachten in zich, want Brahman is pure eenheid, vrij van alle onderscheid, differentiatie en veelheid. Brahman is evenwichtig, boven het onderscheid tussen eenheid en veelheid verheven. Onderscheid, veelheid, individualiteit en tijd zijn allemaal

onwerkelijk, illusie, 'maya'. Weliswaar zijn er wedergeboorten, 'dagen en nachten' van Brahman, maar ook dit zijn golven van illusie, die gestopt kunnen worden door het beoefenen van yoga, terugtrekking en toewijding aan subjectiviteit. Brahman is het toonbeeld van spiritualiteit. Tao kent daarentegen geen spiritualiteit. Tao is natuurlijk. Tao is niet louter eenheid, maar eenheid in veelheid, waarbinnen de vele tao's uitermate werkelijk zijn. In Tao is verandering werkelijk. Tao is altijd aan het veranderen en de weg van verandering of omkering van begin (yang) en einde (yin) is werkelijk. 'Tao is ultiem; het beginsel van aanvang is ultiem en zo ook het beginsel van voltooiing en de wijze mens die Tao belichaamt is ultiem' (XXV). Maar in Brahman verdwijnen individualiteit en persoonlijkheid als illusoir.

Hoewel 'de Natuur reeds zo goed is als ze kan zijn' is ze toch niet hetzelfde als Plato's *Idee van het Goede*. 'Het 'Goede' is een ideaal, een moeten, een doel. Tao is een actualiteit, een 'is', een doorgaand onafhankelijk proces. Plato laat vorm voorafgaan aan materie, het universele aan het particuliere, het onveranderlijke aan het veranderlijke. De *Tao Teh King* stelt daarentegen dat het niet nodig is het ene aan het andere te laten voorafgaan. Tao, 'de ongevormde bron van alle vormen'(XIV), is niet zomaar een bron, maar ze is ook het stromen zelf en het eindpunt van de dingen; zowel vorm als materie, het universele als het particuliere, het onveranderlijke als het veranderlijke hebben hun bestaan in Tao. Plato's *Idee van het Goede* staat aan de top van een hiërarchie van universele begrippen, die voorafgaan aan de particuliere dingen. De *Tao Teh King* betreft beide idealen van hiërarchie (superioriteit en inferioriteit) en abstractie.

Tao komt verrassend dicht bij de *Logos* van de Stoa. En binnen het raamwerk van het westerse denken loopt de Stoa het meest parallel aan het Taoïsme. Helaas is de Stoa niet alom bekend, niettegenstaande de prominente plaats die ze heeft ingenomen in de geschiedenis van de filosofie. In navolging van Heraclitus ziet de Stoa God of de Natuur als 'dag en nacht, winter en zomer, oorlog en vrede, verzadiging en honger; ze neemt verschillende vormen aan, evenals vuur, wanneer het gemengd wordt met verschillende soorten wierook, wordt genoemd naar de geur van elke soort.' Deze aforismen zijn moeilijk te begrijpen. Waarschijnlijk betekenen ze, dat het 'Ene' is samengesteld uit 'tegengestelden' en dat die tegengestelden ontsloten worden door zelfverdeling van het 'Ene'. Maar wat is dat 'Ene'? 'Deze orde, die dezelfde is in alle dingen, is niet gemaakt door goden of mensen, maar is er altijd

geweest, is er nu en zal er altijd zijn als een eeuwig levend Vuur, waarvan bepaalde delen opvlammen en andere weer uitdoven.¹² 'Eeuwig terugkeer als voorwaarde van zijn onderhoud. Een crisis doet zich voor wanneer het Vele terugkeert naar de oorspronkelijke Werkzaamheid en wanneer de juiste 'sfeer' weer hersteld is begint het hele proces opnieuw.¹³

Het Stoïsche universum is pantheïstisch; al zijn delen zijn in harmonie. De menselijke natuur weerspiegelt de Natuur van de kosmos en de menselijke vrijheid bestaat in de overeenstemming met de Natuur of in zijn persoonlijke logos – als gewillige uitdrukking van de kosmische Logos. De weg naar geluk bestaat in 'het aanvaarden van het heelal en ieders plaats daarin.'¹⁴ Toch lijkt het Stoïcisme meer rationalistisch, meer theïstisch,¹⁵ meer ascetisch en kunstmatiger¹⁶ te zijn dan het Taoïsme.

Terwijl de vuuranalogie van de Stoa, ontleend aan Heraclitus, een naturalistisch symbool is, heeft de *Tao Teh King* geen behoefte aan analogieën, want door het ene ding te verklaren door middel van het andere doet men het geweld aan. De Stoa lijkt nadruk te leggen op de plaats van de mens in het schema der dingen. Volgens het Taoïsme daarentegen is het ene ding niet belangrijker dan het andere, aangezien alle dingen even natuurlijk zijn. Lao Tzu heeft geen universele wereldbrand nodig om alle dingen te herstellen in hun oorspronkelijke status in Tao; ieder ding verzorgt zijn eigen terugkeer op zijn eigen wijze. Wanneer de Stoïsche god wordt afgeschilderd als Zeus, 'zetelend in de buitenste wereldring'¹⁷, is hij mijlenver verwijderd van Tao, die altijd midden in het proces zelf bestaat. Hoe dan ook, de verschillen tussen Stoïcisme en Taoïsme kunnen wellicht gezien worden als graduele verschillen, niet als principiële verschillen.

Mochten neoplatonisten suggereren dat Tao identiek is aan Plotinus' *Ene*, dan zouden ze zich vergissen, want hoewel er maar één Tao is, is zij niet enkel één. Plotinus leerde dat het Ene niet in betrekking stond met de velen en dat de graad van veelheid de graadmeter was van onwerkelijkheid. Tao, aan de andere kant, is zowel één als veel en elk van die vele afzonderlijke tao's is volkomen reëel. Geen van die vele tao's staat buiten Tao. Ieder ding is net zo werkelijk als Tao zelf, voor zover het zich gedraagt in overeenstemming met zijn eigen natuur, zoals Tao doet. De tegenstellingen in de *Tao Teh King* worden niet opgedeeld volgens de Griekse logische wet van de buitengesloten middenterm; ze zijn evenmin gescheiden van Tao als Tao gescheiden is van de tao's

, of Yin van Yang. Door vol te houden dat het Ene geen betrekking heeft tot de velen, terwijl de velen wél betrekking hadden tot het Ene, was Plotinus niet helemaal consistent. Hoewel Tao blijvend is, terwijl alle tao's komen en gaan, is elke tao net zo reëel, net zo natuurlijk en ultiem op haar eigen manier als Tao dat is op haar manier. Plotinus' Ene is onveranderlijk, terwijl Tao altijd verwickeld is in verandering; Plotinus' Ene is logisch volmaakt, terwijl omkeerbaarheid de beweging is, waardoor Tao zichzelf temporeel vervolmaakt: 'Wat het meest volmaakt is, is nog steeds onvolmaakt; maar het is zo volmaakt als het op het ogenblik kan zijn'(XLV). Plotinus' velen staan tegenover het Ene, terwijl Tao alle tegenstellingen in zich draagt. Plotinus maakt de Natuur ondergeschikt aan de logica, terwijl de Tao logica ondergeschikt maakt aan de Natuur.¹⁸

Lijkt Tao op Spinoza's pantheïstische *Natuur*? Nee, want Spinoza's Natuur – een vast, volmaakt, deductief en ongepassioneerd systeem – is in principe volledig kenbaar, terwijl in Tao sommige dingen een bezielde natuur hebben, terwijl andere een onbezielde natuur hebben; en waar er sprake is van kennis, zal deze kennis iemand waarschijnlijk eerder de verkeerde dan de goede weg wijzen. Voor Spinoza toont de ultieme werkelijkheid zichzelf het allerduidelijkst in geometrische verhoudingen, die door hem als universeel en noodzakelijk worden beschouwd, terwijl de ultieme werkelijkheid voor Lao Tzu ten volste bestaat in alles wat zich ten volste gedraagt volgens zijn eigen individuele natuur. Spinoza idealiseert het zoeken naar kennis, want voor hem is Natuur in potentie volledig kenbaar. Lao Tzu daarentegen ziet Tao als fundamenteel onkenbaar (I). Kennis die een externe constructie maakt van dat wat in wezen intern is, is ofwel nutteloos ofwel misleidend. Ze is nutteloos, want de naturen zoals we die kennen zijn wezens die in zichzelf reeds voldoende zijn en derhalve niet geholpen kunnen worden door bemoeienis van buitenaf; deze kennis is misleidend, omdat ze een poging doet om de loop van de Natuur te sturen, en er daardoor inbreuk op maakt.

Is Tao *Waarheid*? (zie Chang Lin, *The world of Lao Tzyy: waarheid en natuur*). Als 'Waarheid' hier 'Zijn' betekent in plaats van het denken over 'Zijn', dan is het antwoord bevestigend. Maar deze betekenis van de term, hoewel niet onbekend in het westen, is niet de meest gebruikelijke en kan daarom misleidend zijn. De waarheidsvraag in de moderne westerse betekenis wordt niet gesteld in de *Tao Teh King*, wellicht met uitzondering van de openingsstelling, waar het waarschuwt tegen de

poging om ‘het onuitsprekbare uit te spreken en om dan onderscheidingen te maken die in werkelijkheid niet bestaan’(I).

Hoe is Tao te vergelijken met het *Absolute* van Hegel en andere Absolute Idealisten? Beide zijn concreet, beide belichamen tegenstellingen en beide lijken paradoxaal te zijn. Alles binnen Tao is tegengesteld aan iets anders en alles draagt tegenstelling in zich, tenminste haar begin en einde (II, IV, V, VI, VII, XI, XXXVI, XL en XLI). Zelfs Tao is in zekere zin tegengesteld aan de vele tao's. Yang en Yin functioneren als these en antithese. Maar het Absolute van de idealisten is idealistisch, terwijl Tao of de Natuur naturalistisch is. De ‘omkering’ die de beweging van Tao uitmaakt, is een natuurlijke cyclus, zoals zonsopgang en zonsondergang, opgang en neergang, geboorte en dood, terwijl de dialectiek van het Absolute primair een logisch proces is.

Mana, een term die veel gebruikt wordt door antropologen, is een algemene benaming voor natuurkrachten. Bij het zoeken naar analogieën met Tao mag deze niet over het hoofd gezien worden gezien. Tao en Mana zijn in vele opzichten verwant. Beide zijn primitieve begrippen. Beide zijn onzichtbare oorzaken van zichtbare gevolgen. Beide zijn in hoge mate dubbelzinnig en moeilijk, zo niet onmogelijk volledig te begrijpen. Beide gaan van nature vooraf aan ieder onderscheid tussen persoonlijk en onpersoonlijk, rationeel en irrationeel, een en veel, geest en materie, goed en kwaad. Er zijn echter verschillen, maar deze verschillen zijn lastig aan te geven, vanwege de vele varianten van Mana. Latere Taoïstische religieuze praktijken incorporeren weer animistische, magische praktijken. Tao is een veel meer omvattend begrip. Mana is doorgaans gedacht als een geest of kracht die, tijdelijk of permanent, belichaamd is in de Natuur en natuurlijke objecten, terwijl Tao de Natuur zelf is of de natuurlijke kracht die niet alleen werkzaam is in de Natuur, maar als Natuur en natuurlijke object zelf. Mana kan grillig, ontglappend, onzeker en zowel tot het kwade als tot het goede geneigd zijn; sommige soorten mana richten altijd schade aan, terwijl andere altijd goede dingen voortbrengen. Vandaar dat animisten altijd alert zijn op de noodzaak van het beïnvloeden, bezweren en vangen van het vreemde mana en het versterken en behoeden van eigen mana. Voor Lao Tzu echter is ‘Tao's weg het voortbrengen van goed zonder kwaad’ (LXXXI). Vandaar dat kalmte, zachtheid en de weigering om andere naturen te beïnvloeden in de plaats komen van de behoefte aan alertheid als ideaal. De animisten nemen hun toevlucht tot magie, terwijl naturalisten de Natuur zijn gang laten gaan.

Teh

Teh is *het vermogen van de Natuur om natuurlijk te zijn of het vermogen van ieder ding om zijn eigen natuur te volgen*. Tao en Teh zijn niet twee verschillende dingen. Maar men kan ze wel onderscheiden. Als het natuurlijk is voor Tao om natuurlijk te handelen en als Teh het vermogen van Tao is om natuurlijk te handelen, wat is dan het verschil? Teh is het vermogen van Tao om zichzelf te zijn. Zo'n onderscheid zou nooit zijn ontstaan als er geen wezens zouden zijn die niet handelen volgens hun eigen natuur. Sommige mensen proberen hun natuur te veranderen door hun natuurlijke werkzaamheden te verkorten of te verlengen, te versnellen of af te remmen, te vermeerderen of te verminderen. Maar 'zij die te zeer gebrand zijn op activiteit worden snel moe. Wanneer hun krachten uitgeput raken, worden ze snel oud. Zulk ongeduld gaat in tegen de Natuur. En alles wat tegen de Natuur ingaat sterft jong' (LX). Sommige mensen proberen hun wensen en daarmee hun eigen natuur aan anderen op te leggen, waarmee zij anderen dwingen onnatuurlijk te handelen en tegen hun eigen natuur in te gaan. Andere mensen worden door anderen gedwongen en handelen aldus onnatuurlijk of volgens een natuur die niet de hunne is. 'Wie onnatuurlijk handelt zal tot een onnatuurlijk einde komen' (XXX). Welnu, aangezien het voor de hand ligt dat sommigen handelen volgens hun natuur en anderen niet, moeten zij die natuurlijk handelen het vermogen hebben om dat te doen, en dit vermogen is Teh.

Teh is *de kracht van een ding zichzelf te zijn, zijn eigen leven te leiden, zijn eigen handelingen te verrichten*. 'Vanwege zelfwerkzaamheid komen alle dingen tot zelfvervulling. Als er geen zelfwerkzaamheid zou zijn, zou alles uiteenvallen' (XXXIX), 'want geen enkel ding kan functioneren zoals het moet, wanneer er getornd wordt aan zijn natuurlijke manier van doen' (XLVIII). 'Elk ding, dat groeit en zich ontplooit tot de volheid van zijn eigen wezen, voltooit zijn reis door weer af te takelen op een manier die door zijn eigen natuur is bepaald. Zijn levensweg voltooiën en een eigen doel hebben, zijn beide onvermijdelijk voor ieder ding' (XVI). 'De weg naar succes is deze: als men bereikt heeft wat men zichzelf heeft voorgenomen, moet men tevreden zijn. Want dit is de manier waarop de Natuur zelf te werk gaat' (IX). 'In overeenstemming zijn met de Natuur betekent de verwezenlijking van het levensdoel. Het zoeken naar opwinding een uitnodiging tot rampspoed' (LV).

Teh is *innerlijke activiteit*, geen inactiviteit, zoals wel eens wordt beweerd. Teh is het vermogen om eenvoudig te zijn, dat wil zeggen: een-

voudig zichzelf, zonder onnodig verward te raken in andermans zaken. Teh is het vermogen om 'alles wat is te aanvaarden zoals het is' (II). 'Wanneer iemand datgene wat zwak is, kan zien zoals het zichzelf ziet en het zwakke aanvaardt vanwege de kracht die het nog in zich heeft en de schemer voor het licht dat het nog geeft, dan zal alles goed gaan. Dit noemen we natuurlijk handelen' (LII). 'Wat moeten we dan doen om tevredenheid te bereiken? Laat ieder ding zijn eigen natuur volgen en uiteindelijk zal het op zijn eigen manier tot rust komen' (XV). 'Daarom geeft de wijze mens uitdrukking aan zijn welwillendheid jegens anderen door ieders eigen natuurlijke weg te aanvaarden als de beste voor die persoon. En hij bewijst dezelfde dienst aan alle andere dingen, want met volle instemming erkent hij, dat door zijn eigen weg te volgen, ieder ding het beste doet wat het voor zichzelf kan doen' (XXVII). 'Er bestaat geen groter kwaad dan het verlangen anderen te veranderen. Het grootste ongeluk dat iemand kan treffen is het verlangen zichzelf te veranderen omdat hij ontevreden is met zijn lot' (XLVI).

Teh is *wijsheid*, want wijsheid is het vermogen van iemand om zijn oprechte doeleinden te verwezenlijken. Hij die zijn doel mist, komt tekort, faalt, is niet wijs. 'Wijsheid is handelen volgens de Natuur' (XXI, LXXXI). 'De waarheid is: alles wat natuurlijk is, is goed' (L). 'Door natuurlijk te handelen, oogst men de beloning van de Natuur. Dus door wijs te handelen, bereikt men doeleinden die van wijsheid getuigen. Als men onverstandig handelt, zal men tot een onverstandig einde komen' (XXIII). 'Daarom houdt de wijze mens zich aan dat wat echt is en ontdoet zich van het oppervlakkige' (XXXVIII). Intelligentie is ook het vermogen om zich aan te passen. 'Wijs gedrag past zich op de juiste wijze aan de bijzondere omstandigheden aan' (VIII). 'De beste gedragswijze leert men van de wijze waarop water zich gedraagt' (VIII), omdat het goed is 'in het zoeken van de laagste plaatsen' (LXVI). Het aanvaardt de onbezette plaatsen, past zich aan de contouren van andere dingen aan zonder die te verstoren, het volgt rustig en kalm zijn koers, beweegt zich rustig en kalm; en 'niemand wedijvert met water, omdat het zelf met niemand wedijvert' (LXVI). 'De Natuur rust hen uit met zachtaardigheid, die het meest geschikt zijn om te overleven' (LXVII). Verder is intelligentie het vermogen om prudent te handelen. 'Zorg voor het moeilijke wanneer het nog gemakkelijk is en voor het grote wanneer het nog klein is' (LXIII). 'Waarom? Omdat het 'de gemakkelijkste gedragswijze is' (VIII).

Teh vertaald is wel vertaald als *kracht* (Waley) en dat is het ook. Maar het is meer dan alleen kracht. Het is wijze kracht. Het is geen magische kracht, want het is geen kracht die inbreuk doet, invloed aanwendt of de natuur verandert door wonderen te verrichten. Het is eerder een 'deugd' in de oorspronkelijke Latijnse betekenis van het woord: *virtus* als mannelijkheid of de kracht van een ding om zijn functies te vervullen. Teh is de vitaliteit die dingen in staat stelt om hun eigen leven te leiden.

Teh is *het vermogen om binnen grenzen te blijven*. 'Wanneer de wijze mens hoort van de manier waarop de Natuur continu verandert, wil hij deze manier ook in zichzelf verwezenlijken' (XLI). 'We kunnen op gelijke wijze ons voordeel doen met zowel het positieve als het negatieve in iedere situatie' (XI). 'Als een gezamenlijk proces van beginnen en voltooien, van zaaien en oogsten, van produceren en consumeren de manier is waarop de Natuur te werk gaat, kan iemand dan terecht verlangen om steeds de rol van consument te spelen?' (X). 'De Natuur neemt van hen die te veel hebben en geeft aan hen die te weinig hebben' (LXXVII). 'Tot het uiterste gaan is nooit een goede zaak' (IX). 'De wijze mens vermijdt beide uitersten en is wars van overdrijving. Hij slaat nooit door, noch naar de ene, noch naar de andere kant' (XXIX). 'Zij die volledig begrijpen hoe de Natuur te werk gaat, zullen geen pogingen ondernemen om zaken op de spits te drijven. Daarom zijn ze in staat om regelmatig aan hun behoeften te voldoen, zonder ooit uitgeput te raken' (XV). 'De wijze mens laat wat goed genoeg is met rust' (XXX).

Teh is *het vermogen om zelfstandig te blijven zoals de Natuur dat ook is*. 'Ons innerlijke zelf is ons ware zelf; om ons ware zelf te verwezenlijken moeten we bereid zijn te leven, onafhankelijk van de meningen van anderen. Hoogmoed en schaamte bezorgen ons veel angstige spanning. Doordat hoogmoed een onverdiend groot belang hecht aan de status die iemand denkt te hebben in de ogen van anderen. Schaamte is niets anders dan vrees voor de vernedering een lagere status te verkrijgen in de ogen van anderen. Als men zijn zinnen zet op het verkrijgen van hoogachting door anderen en men bereikt dat doel, dan raakt men onvermijdelijk verwickeld in angst om deze status te verliezen. Het beschermen van deze status lijkt dan van het allergrootste belang te zijn, en vernedering het grootste onheil dat bestaat. Hij die zich er wijselijk op toelegt zelfstandig te zijn, en voor zijn geluk daardoor niet afhankelijk is van wat anderen over hem zeggen, is het meest geschikt om een voorbeeld te zijn voor anderen, en om hun leraar en leider te

zijn' (XIII). 'De wijze mens ziet er van buiten armzalig uit, maar draagt de rijkdommen van de Natuur mee in zijn hart' (LXX). 'Alleen de zelfstandige mens die van niemand afhankelijk is en bij het verdienen van de kost niemand in gevaar brengt, kan zeker zijn van zijn leven' (LXXV). 'Hij die zijn geluk van anderen krijgt is misschien rijk, maar hij die tevredenheid uit zichzelf put bezit een onuitputtelijke rijkdom' (XXXIII). 'Ik ben zo onbezorgd als de golvende oceaan, geen zorgen die me lastigvallen' (XX).

Teh is ook *het vermogen om af te zien van inmenging in andermans zaken*. 'Er bestaat geen groter kwaad dan het verlangen anderen te veranderen' (XLVI). 'Wie zijn verlangens om de Natuur te verbeteren opgeeft, zal ontdekken dat de Natuur al zijn behoeften vervult' (XXII). 'Hij laat ieder ding zich ontwikkelen op eigen wijze zonder in te grijpen' (LXIV). En zonder te proberen zijn 'inzichten aan anderen op te dringen' (LXIII). 'Aangezien hij wijs is, weet hij dat ieder ding een natuur heeft, die volledig in staat is voor zichzelf te zorgen' (XVI). 'De ervaring leert dat, wanneer iemand het plan opvat de wereld te veranderen, hij erop kan rekenen dat dit zal mislukken' (XXIX). 'Als iemand kan zwijgen en zich alleen met zichzelf bemoeit, zal hij in de vervulling van zijn leven niet falen. Maar als hij advies geeft en zich in andermans zaken mengt, roept hij problemen over zich af' (LII). 'Wanneer ik mij bemoei met mijn eigen zaken, zijn anderen in staat zich te bemoeien met de hunne' (LVII).

Ten slotte is Teh *het vermogen om te slagen zonder moeite te doen*. 'De wijze mens verlangt niet naar zaken die moeilijk te krijgen zijn' (LXIV). 'De weg van de Natuur is eenvoudig en gemakkelijk, maar toch verkiezen mensen het ingewikkelde en gekunstelde' (LIII). 'De Natuur heeft geen haast en toch wordt alles volbracht' (LXXIII). 'Dat wat het meest toegeeflijk is overwint uiteindelijk het meest weerbarstige' (XLIII). 'De wijze mens vecht niet om iets voor zichzelf te bereiken. Hoe nuttiger hij is voor anderen, hoe meer anderen voor hem zullen zorgen. Hoe meer hij toegeeft aan de wensen van anderen, hoe meer zijn behoeften worden vervuld door hen die herhaaldelijk de weldaad van zijn toegenuevendheid ondervinden' (LXXXI). 'Door niet te wedijveren met anderen slaagt hij zonder veel tegenstand' (XXII). 'Hij streeft er niet naar dingen gescheiden te houden of bij elkaar te houden, 'want dingen die van nature samengaan, hoeven niet aan elkaar verbonden te worden, want ook zonder banden zullen ze niet van elkaar losraken' (XXVII). 'De wijze mens zorgt voor moeilijke dingen wanneer ze nog niet moeilijk

zijn' (LXIII). 'Zonder naar buiten te gaan kan men alles leren wat men moet weten (...). Zonder buiten zijn eigen natuur om te gaan kan men ultieme wijsheid bereiken. Daarom verwerft de wijze mens alle kennis die hij nodig heeft zonder erop uit te trekken. Daarom ziet hij alles wat hij wil zien, zonder elders te kijken en doet hij alles wat hij moet doen zonder zichzelf nodeloos uit te putten' (XLVII).

De hele leer van de *Tao Teh King* wordt in de tekst zelf op twee manieren samengevat. De eerste: 'Iedereen zegt: "De Natuur is groot en toch is ze eenvoudig." Ze is groot juist omdat ze eenvoudig is (...). De Natuur houdt zichzelf in stand door drie kostbare beginselen die men zou moeten koesteren en de zijne zou moeten maken. Deze beginselen zijn: zachtmoedigheid, soberheid en nederigheid. (Deze zijn bekend geworden als de drie juwelen van wijsheid van het Taoïsme.) Iemand die zachtmoedig is hoeft geen vergelding te vrezen. Iemand die sober is kan zich veroorloven goedgeefs te zijn. Iemand die nederig is zal als leider niet aangevochten worden' (LXVII). De tweede: 'Leef eenvoudig, wees jezelf. Handel natuurlijk. Ga jezelf niet bewijzen. Geef niet toe aan het verlangen om alles te willen hebben wat anderen ook hebben' (XIX).

Thema's

Lezers die antwoorden zoeken op meer specifieke vragen naar de aard van kennis of taal, argumentatie, wetten, vriendschap, giften, opvoeding of zelfwaardering, kunnen aanwijzingen vinden in deze korte uiteenzetting.

Kennis is ondergeschikt aan 'zijn'. Omdat de Natuur zo goed is als ze mogelijkkerwijs kan zijn, is het doel van kennis niet inzicht te verwerven om de Natuur te beheersen, maar om de Natuur te leren aanvaarden. 'De wijze mens aanvaardt alles wat is zoals het is. De Natuur doet dat immers ook. In zijn poging om dingen te begrijpen zal zo iemand zich niet vermoeien met het zoeken naar onderscheidingen, die vervolgens ten onrechte als afzonderlijk bestaande dingen worden gezien' (II). 'Wanneer kennis uitermate abstract wordt, bedriegen mensen zichzelf door die abstracties ten onrechte voor werkelijk te houden' (XVIII). Terwijl de overijverige student dagelijks feiten opslaat om ze in de toekomst te kunnen gebruiken, zal hij, die geleerd heeft op de Natuur te vertrouwen, steeds minder behoefte hebben aan kennis van buiten. Formule na formule zal hij naast zich neerleggen, totdat hij uiteindelijk

tot de conclusie komt: laat de Natuur zijn eigen weg gaan' (XLVIII). 'Echt weten is weten hoe weinig men weet. Niet weten hoe weinig men weet is zelfbedrog. Alleen hij die weet dat hij zichzelf bedriegt, kan zich daarvan bevrijden. De wijze mens bedriegt zichzelf niet, want hij kent en aanvaardt zijn onwetendheid als zodanig en heeft daarom echte kennis' (LXXI). 'De wijze mens heeft geleerd om niet geleerd te zijn en is teruggekeerd naar de weg die geleerde mensen vergeten zijn' (LXIV). 'De wijze mens bewondert de wijsheid van de ouden, want in primitieve tijden hadden wijze mensen een intuïtief, diep doordringend inzicht in de manier waarop de Natuur werkt, hoewel dat inzicht niet in woorden kon worden uitgedrukt' (XV).

De taal is ook een terrein met vele valkuilen. 'Geen enkel woord kan datgene uitputtend beschrijven waarnaar het verwijst. (...). Aangezien de Natuur niet gedacht en verwoord kan worden, zal hij die ernaar verlangt haar te leren kennen zich niet van woorden en gedachten bedienen. De poging om datgene te denken en te zeggen wat niet gedacht en gezegd kan worden is er de oorzaak van dat wij onderscheidingen maken die er in werkelijkheid niet zijn' (I). 'Als men eenmaal onderscheid maakt tussen het een en het ander, waar ligt dan de grens, waar moet men ophouden? Zodra men weet wanneer men moet ophouden met het maken van onderscheid, is men vrij van dwaling' (XXXII). 'Alles wat bestaat, is er gewoon, en de wijze mens ziet niet in dat er iets gewonnen is met een beschrijving die aan dat alles een minder en verwaterd bestaan verleent' (II). 'Als we al die ingewikkelde geleerdheid en al die kleine onderscheidingen eens links lieten liggen, zouden we vele malen beter af zijn' (XIX). 'Als we eens zouden ophouden met drammen over formele onbelangrijkheden, zouden we veel beter met elkaar overweg kunnen. Het verschil tussen "hallo" en "hoi" heeft geen enkele betekenis in vergelijking met het wezenlijke onderscheid tussen goed en kwaad. En toch zijn mensen zo bang om een formele fout te maken, dat het lijkt of ze zich schuldig maken aan een halsmisdrijf' (XX).

Redeneren, dat plaatsvindt waar mensen tegengestelde standpunten innemen, vindt zijn oplossingsbeginsel in het voorbeeld van de Natuur. 'Al die talloze tegenstellingen doen alsof ze het zonder hun tegengestelden kunnen stellen. Maar de Natuur behandelt tegenstellingen onpartijdig, met dezelfde belangeloosheid, zowel het een als het ander. (...). Hoe meer men zijn schijnbare tegenstander aanvalt (waarvan men afhankelijk is voor zijn eigen betekenis en bestaan), hoe meer men zichzelf geweld aandoet (en daarmee aantoont dat niet een of andere

tegenstelling, maar enkel de Natuur zelfstandig is en aan zichzelf genoeg heeft). Op dezelfde wijze geldt dat hoe verhit mensen ook met elkaar redeneren, hun argumenten niets bewijzen. De dingen zijn zoals ze zijn, of we het ermee eens zijn of niet.' (V). 'Wanneer er een twistpunt ontstaat, treedt de wijze mens terzijde en neemt beide beweringen in beschouwing. Omdat hij geen partij kiest, verliest hij nooit' (VII).

Wetten, daarvan zijn er twee soorten. In de eerste plaats zijn er de wetten van de Natuur ofwel de natuurwetten, die om nagevolgd te worden niet gekend hoeven te worden en die, wanneer ze geweld wordt aangedaan, spontaan hun straf met zich meebrengen. In de tweede plaats zijn er kunstmatige wetten die door mensen zijn gemaakt en met moeite afgedwongen moeten worden. 'Reglementen, van hogerhand gegeven, worden niet graag opgevolgd. Vervolgens worden er pogingen gedaan ze af te dwingen. (...). Maar als die wetten uitgevoerd moeten worden, verdwijnt spontane en oprechte trouw en begint het harmonieuze samenleven uiteen te vallen. Het respecteren van wetten als doelen in zichzelf leidt tot verminderde trouw aan de Natuur.

Kennis van de wet moet worden gezien als het floreren van de natuurlijke weg, maar tegelijkertijd als bron van dwaling' (XXXVIII). 'Overeenkomsten sluiten en dan met elkaar twisten als ze verbroken worden, is nooit aan te raden. Want zelfs wanneer de twist is bijgelegd, zal er vijandschap overblijven (...). De wijze mens komt daarom zijn deel van de overeenkomst na, terwijl hij niet van de ander eist dat hij zijn belofte ook nakomt. Rechtschape personen dringen aan op het letterlijk nakomen van de overeenkomst. Indiscrete personen verwaarlozen of verbreken overeenkomsten roekeloos. Maar de Natuur komt geen overeenkomsten na en breekt er geen (ze sluit er immers geen). En haar wegen zijn goed voor de mens' (LXXIX).

Vriendschap 'moet gebaseerd zijn op sympathie en welwillendheid' (VIII). 'De wijze mens is geen eigenwijze doordrijver. Wat anderen voor zichzelf wensen, aanvaardt hij als zijn eigen wens voor hen. Hij aanvaardt goede mensen, maar ook degenen die hij slecht vindt, aanvaardt hij, want ook de Natuur aanvaardt beiden' (XLIX). 'De wijze mens geeft uitdrukking aan zijn welwillendheid jegens anderen door ieders eigen natuurlijke weg te aanvaarden als de beste voor die persoon. En hij bewijst dezelfde dienst aan alle andere dingen, want met volle instemming erkent hij, dat door zijn eigen weg te volgen ieder ding het beste doet wat voor dat ding gedaan kan worden' (XXVII).

Giften zijn ook natuurlijk, maar er zijn verstandige en onverstandige manieren van geven. ‘De edelmoedige gever geeft omdat hij wil geven. De plichtsgetrouwe gever geeft om te ontvangen’ (XXXVIII). ‘De Natuur neemt van hen die te veel hebben en geeft aan hen die te weinig hebben. De mens daarentegen neemt van hen die te weinig hebben en geeft aan hen die te veel hebben’ (LXXVII) ‘De wijze mens geeft zijn gift zonder een beloning te verlangen en bereikt goede dingen voor anderen zonder lof te verwachten en is edelmoedig zonder de aandacht daarop te vestigen’ (LXXVII). Dingen weggeven die men niet nodig heeft is wijs, want ‘hoe meer iemand bezit, hoe meer hij te verliezen heeft. Hoe meer iemand dingen waardeert, hoe minder hij zichzelf waardeert’ (XLIV). ‘De edelmoedige handelaar heeft geen weegschaal nodig’ (XXVII).

Opvoeding zou haar licht moeten opsteken bij de Natuur. ‘De Natuur brengt de dingen voort en de wijsheid leidt en (...). Alles en iedereen kan een volgeling van die Natuur en die wijsheid zijn door ze te belichamen in hun eigen leven. Zulke navolging wordt niet afgedwongen, maar voltrekt zich op eigen gezag’ (LI). ‘Aan dingen die zich natuurlijk gedragen, hoeft niet verteld te worden hoe ze dat moeten doen. Wind en regen beginnen zonder daartoe bevolen te zijn en houden op zonder bevel. Zo gaat het met elk natuurlijk begin en elke natuurlijk einde. Als de Natuur regen en wind geen instructies hoeft te geven, waarom moeten wij dan trachten die te sturen?’ (XXIII). ‘Hij die geleerd heeft op de Natuur te vertrouwen, zal steeds minder behoefte hebben aan kennis van buiten’ (XLVIII). ‘Als hij onderwijst doet hij dat niet door beschrijvingen en onderscheidingen aan te dragen, maar eenvoudigweg door een voorbeeld te zijn’ (II). ‘De Natuur geeft aan alle dingen een patroon om te volgen zonder te eisen dat het ook gevolgd wordt’ (X). ‘De wijze mens is een met de Natuur en dient zo als een voorbeeld voor anderen’ (XXII). ‘Zij die de natuur niet vertrouwen zijn zelf ook niet te vertrouwen als gidsen’ (XXIII). ‘Leidinggeven door het geven van een voorbeeld in plaats van woorden en bevelen werpt de meeste vruchten af’ (XLIII). ‘Het volgende kan een dubbele les worden genoemd: Slechte mensen kunnen leren van de successen van goede mensen. Goede mensen kunnen leren van de mislukkingen van slechte mensen. Wie deze leraren, goed of slecht, minacht of deze lessen niet naar waarde schat is, ook al zou hij ‘een wandelende encyclopedie’ zijn, werkelijk een misleide dwaas’ (XXVII).

Hoogachting. ‘Gewaardeerd worden door anderen of door zichzelf, wat is beter? Hoe meer iemand afhankelijk is van de hoogachting van anderen, hoe minder zelfstandig hij is’ (XLIV). ‘Zij die hooggeacht worden, zijn voor die hoogachting afhankelijk van anderen, terwijl zij die geen hoogachting krijgen aan zichzelf genoeg hebben. Het hoge is voor zijn grondslag afhankelijk van het lage, terwijl het lage zijn eigen grondslag is. Daarom zijn zij die niet geacht worden het meest achtenswaardig’ (XXXIX). ‘Zo staat ook de wijze mens boven anderen, doordat hij toegeeft dat hij de mindere is. Hij is een leider van anderen, omdat hij bereid is een volgeling te zijn. En wanneer hij hen leidt hebben zij niet het gevoel onder dwang te gehoorzamen’ (LXVI). ‘Door niet op te scheppen over wat hij gaat doen, slaagt hij erin meer te doen dan hij belooft. Door niet te kraaien over zijn successen zullen deze door anderen worden toegejuicht’ (XXII). ‘Iemand die nederig is, zal als leider niet aangevochten worden. Maar wanneer hoogmoed de plaats inneemt van nederigheid is men ten dode opgeschreven’ (LXVII). ‘Wees niet geërgerd als mensen niet weten hoe belangrijk je bent, want als je werkelijk belangrijk bent zullen ze er door omstandigheden toch achter komen. Behandel hen niet met minachting en veracht hen niet, want enkel als jij hen niet minacht, zullen ze jou ook niet minachten. Hoewel de wijze mens van zichzelf weet hoe belangrijk hij is, eist hij niet van anderen dat zij dat erkennen. Hij waardeert zichzelf voor wat hij is, maar staat er niet op dat anderen dat ook doen. Hij verlangt geen waardering van anderen, want hij heeft genoeg aan zijn eigen waardering’ (LXXII).

Regering

De politieke en sociale filosofie van de *Tao Teh King* is anarchistisch. Lao Tzu was niet antimaatschappelijk ingesteld, zoals sommige critici beweren, maar hij idealiseerde de eenvoud van het landelijke leven in contrast met de stedelijke complexiteit. ‘Wanneer mensen samscholen in kunstmatig aangelegde steden en hun boerderijen verwaarlozen, dan snijden zij zich af van hun voedselvoorziening’ (LIII). ‘De ideale staat is een kleine, intieme gemeenschap, waar alle levensnoodzakelijkheden in overvloed aanwezig zijn. Iedereen leeft en sterft daar tevreden zonder ooit uit te kijken naar groenere weiden (...). Ook al liggen aangrenzende gemeenschappen binnen oogbereik (...), deze mensen worden oud en sterven zonder zich ooit buiten hun eigen gemeenschap te begeven’ (LXXX). ‘Er zouden geen gouverneurs en belastinginnemers zijn, want ‘zij die leven van het innen van belastingen zijn er de oorzaak van dat mensen verhongeren. En wanneer mensen verhongeren, zullen uit-

eindelijk ook de belastinginners verhongeren, omdat er nergens meer iets te halen is. Door mensen te controleren maken leiders de mensen ontevreden; vandaar dat zij er de oorzaak van zijn dat ze oncontroleerbaar worden' (LXXV). 'Hoe meer wetten en belastingen, hoe meer wetsovertreders en belastingontduikers' (LVII). 'Wanneer een regering weinig regeert, zijn mensen gelukkig. Wanneer een regering overdadig regeert, zijn mensen ongelukkig' (LVIII).

Mocht een regering noodzakelijk blijken, wat zou dan haar beleid moeten zijn? 'In het leiden van mensen en het beheer van dingen legt de wijze mens zelfbeheersing aan de dag' (LIX). 'De Natuur zelf handelt nooit en brengt toch alles in beweging. Als wetgevers en wetsdienaren overeenkomstig zouden handelen, zou ieder ding zich kunnen ontwikkelen volgens zijn eigen natuurlijke weg' (XXXVII). 'Of men nu een groot land regeert of een klein visje bakt, volg de weg van de Natuur en kwade neigingen zullen het roer niet overnemen. Dit betekent niet dat het kwaad helemaal uitgeschakeld kan worden, maar dat het mensen niet kan schaden. Als de gewone mens ongedeerd blijft, blijft de leider dat ook. En wanneer niemand iemand anders kwaad doet, heerst er volmaakte harmonie' (LX). 'Een leider die naar de Natuur leeft zal zijn mensen niet aanzetten hun zinnen te zetten op dingen die ze toch niet kunnen hebben, maar hij zal hen tegemoet treden in wat ze echt nodig hebben. Hij zal geen streven bevorderen om boven datgene waartoe zijzelf in staat zijn uit te stijgen, maar zal daarentegen zijn steun geven aan alles waartoe zij vanuit zichzelf en op eigen kracht in staat zijn. Hij zal hun leven niet ingewikkeld maken met alle denkbare details en hun aandacht opeisen voor dit, dat en honderd andere dingen. Door zijn mensen tevreden te houden voorkomt hij dat zij die ambitie boven tevredenheid stellen de tevreden de verkeerde weg op leiden' (III). 'Een goede leider is een gids omdat hij het goede voorbeeld geeft. Een slechte leider neemt zijn toevlucht tot dwang en kunstgrepen' (LVII). 'Zo dient zijn leven als voorbeeld voor anderen. Zijn gezinsleven dient als voorbeeld voor andere families. Zijn gemeenschap dient als voorbeeld voor andere gemeenschappen. Zijn provincie dient als maatstaf voor andere provincies. En zijn land dient als ideaal voor alle landen' (LIV). 'De leiders met de grootste wijsheid verkrijgen resultaten zonder dat de onderdanen merken dat ze beïnvloed worden. De leiders met middelmatige wijsheid proberen de anderen te motiveren door een beroep te doen op hun loyaliteit, eer en eigen belangen, en door vleierij. De leiders met geringere wijsheid maken gebruik van angst door hun volgelingen wijs te maken dat ze geen beloning zullen ontvangen. De

slechtste leiders proberen hun volgelingen te dwingen door hun gedrag te veroordelen. Aangezien leiders die hun volgelingen niet vertrouwen ook niet door die volgelingen vertrouwd zullen worden, zal de wijze leider niet spreken alsof hij de vermogens van zijn volgelingen in twijfel trekt. Als het werk tot wederzijdse voldoening is voltooid, zal hij gelukkig zijn wanneer hij zijn volgelingen hoort zeggen: “Dit is precies de manier waarop wij het gewild hebben” (XVII).

‘Wijs gezag doet zich voor als afwezigheid van gezag ofwel vrijheid. Daarom is het waarachtig wijs gezag. Wijs gezag oefent invloed uit zonder dat het opgemerkt wordt. Onverstandig gezag probeert invloed uit te oefenen door machtsvertoon’ (XXXVIII). ‘Om groot te zijn, moet een land ontvankelijk zijn, zoals de oceaan alles ontvangt wat de rivieren aanvoeren, of zoals het vrouwelijke altijd dienstverlenend is tegenover het mannelijke. (...) Een groot land plaatst zichzelf dus in dienst van een klein land, voordat het dat kleine land in zich opneemt. En een klein land plaatst zichzelf in dienst van een groot land, voordat het door dat grote land opgenomen kan worden. Vandaar dat sommigen dienen om te nemen, terwijl anderen dienen om genomen te worden. Als een groot land meer inwoners wil hebben en een klein land verlangt beschermd te worden, dan kan dit enkel door wederzijdse onderdanige dienstverlening’ (LXI).

‘Zij die de Natuur wil helpen haar weg te volgen hoeven geen geweld te gebruiken. Want geweld zal geweld ontmoeten, en waar geweld wordt gebruikt is vechten en ontreddeering het gevolg’ (XXX). ‘Wapens hebben een negatieve waarde, want zij veroorzaken angst in anderen’ (XXXI). ‘Hoe meer wapens mensen hebben, hoe meer zij zullen vechten’ (LVII). ‘Zoals een vis niet uit het water genomen moet worden, zo moet het zwaard niet uit de schede genomen worden’ (XXXVI). Wanneer men genoodzaakt is wapens te gebruiken, dan doet de wijze dat ‘met tegenzin en zelfbeheersing’ (XXXI). ‘De beste soldaat valt niet aan. De beste strijder slaagt zonder geweld. De grootste overwinnaar zegeviert zonder te vechten’ (LXVIII). ‘Militaire stelregels verkondigen: “Verdedigen is gemakkelijker dan aanvallen.” “Het is beter een meter terug te wijken dan aanvallend een centimeter te winnen.” Dit betekent dat terugwijken de beste manier is om vooruit te komen. Hij die zijn lichaam ontbloot geeft te kennen dat hij geen behoefte heeft om wapens te dragen. Hij die niet met wapens zwaait geeft te kennen dat hij niets te verdedigen heeft. Hij die geen voorbereidingen treft om zich te verdedigen, geeft te kennen dat hij geen vijanden heeft. Niemand zal iemand

aanvallen , tenzij die ander te kennen geeft een vijand te zijn. Want als men iemand aanvalt die geen vijand is, verliest men een vriend. En zo gebeurt het dat wanneer vijanden elkaar ontmoeten in een open strijd, diegene wint die wegloopt en van het toneel verdwijnt' (LXIX). 'De taaiste strijders hebben de meeste kans gedood te worden' (LXXVI). 'Hij die wijs is, laat wat goed genoeg is met rust. Hij drukt een overwinning niet verder door met nog meer overwinningen. Wanneer de vrede is hersteld, gedraagt hij zich niet als een arrogante overwinnaar. Na herwonnen veiligheid kraait hij geen victorie. Nadat hij verkregen heeft wat hij nodig had, zal hij de overwonnenen niet vernietigen. Wanneer hij doet wat hij moet doen, doet hij dit zonder wreedheid' (XXX). 'Er is een verrassende overeenkomst tussen gevechten en begrafenissen. Zoals het afslachten van zoveel mensen vergezeld zou moeten gaan met tranen en rouw, zo zouden de posities in een overwinningssparade eigenlijk parallel moeten lopen aan die van een begrafenistoet' (XXXI).

Is Lao Tzu een mysticus?

Aangezien Lao Tzu door zowel volgelingen als tegenstanders vaak een mysticus wordt genoemd en aangezien mysticisme zo algemeen wordt misverstaan en gewantrouwd, is een evaluatie van zijn mysticisme geboden. Allereerst moeten drie misverstanden uit de wereld worden geholpen: (1) het misverstand dat zijn filosofie moeilijk te begrijpen is, (2) dat ze gelijk is aan die van hindoe-yogi's en (3) dat ze nauw verwant is met christelijke mysticisme. Daarna volgt een beschrijving van de drie manieren waarop Lao Tzu mysticus is; manieren waarop alle mensen welbegrepen mystici zijn of zouden moeten zijn. Sommigen beweren dat de filosofie van Lao Tzu onbegrijpelijk is. Door verschillende oorzaken wijzen zij de eenvoudigste en helderste oude filosofie van de mensheid af; ze hebben te veel haast, zijn ongeduldig en willen zo snel mogelijk een filosofie doorgronden waarvan ze gehoord hebben dat die vreemd gevonden wordt. Als dat dan niet lukt, achten ze die filosofie waardeloos.

Anderen worden geremd door bekrompen, culturele loyaliteiten of andere intellectuele vooroordelen. Ook is het mogelijk dat ze kennis hebben gemaakt met slordige teksten of onbegrijpelijke vertalingen. Niettegenstaande vertaalmoeilijkheden (zie het laatste deel van dit commentaar) is de filosofie die hier gepresenteerd wordt uiterst elementair en algemeen herkenbaar als uitdrukking van zekere levenswaarden, ook al bevat ze uiteraard niet de gehele waarheid. Het leven is moeilijk te vatten, maar de *Tao Teh King* heeft het begrip ervan

vereenvoudigd, wellicht te sterk. De *Tao Teh King* is een klassieker van eenvoud, niet alleen van het oude China of de Chinese beschaving, maar van de mensheid van alle tijden en plaatsen. De *Tao Teh King* behoort tot de mensheid. Noch de fouten die gemaakt zijn door literaire etymologen, noch de toeëigening van het werk door Chinese patriotten hebben kunnen voorkomen dat het werk wereldwijd gewaardeerd wordt vanwege zijn universele karakter, dat tegelijkertijd diep en eenvoudig is, krachtig en voor de hand liggend.

Sommigen zijn van mening dat het Taoïsme wellicht beter begrepen kan worden als men het vergelijkt met hindoe-mysticisme (zoals Blakney en Duyvendak). Maar iedere poging om een denken dat extreem naturalistisch is uit te leggen middels een denken dat extreem spiritueel is, is gedoemd te mislukken. Mocht Lao Tzu toch interesse hebben gehad in 'extatische ervaringen', zoals Blakney beweert, dan blijkt daar in elk geval niets van in de *Tao Teh King*.

Het thema van de *Tao Teh King* is: aanvaard wat natuurlijk is. Mocht iemand toch op natuurlijke wijze in extase raken, waarom niet? Maar op zoek gaan naar extase omwille van de extase is gekunsteld. Extase moet geen doel van het leven worden. Een leven dat natuurlijk geleefd wordt is een doel in zichzelf en heeft geen ander doel nodig. Iets anders dan het leven zelf of een deel van dat leven als doel hebben is misleiding. 'Als een of ander aspect van hem naar voren komt als voortreffelijke weerspiegeling van zijn natuur, dan zal hij de rest van zijn natuur daar niet aan opofferen' (II, X). Lao Tzu wilde de samenleving niet mijden om zo ongestoord de trance te zoeken tijdens welke 'het zelf geledigd wordt'. Hij riep op tot zelfverwerkelijking en de samenleving diende volgens hem alleen gemeden te worden, wanneer en voor zover de ene persoon zich aan anderen opdringt of anderen zich aan hem opdringen. Hij prees individualiteit en minachtte zelfs het zich gedeeltelijk leegmaken, dat door opdringen wordt veroorzaakt. Hij was niet geïnteresseerd in 'ascetische oefeningen' of 'ademhalingsoefeningen' (Duyvendak) of 'oefeningen van adembeheersing' (Blakney), omdat dit kunstgrepen waren om de Natuur een andere richting te geven. 'Als je gezond wilt leven, moet je dan niet normaal ademen, zoals een kind dat ook doet, en niet proberen je adem in te houden totdat je bijna stikt?' (X). Ademhalen is een voorbeeld van spontaan wisselende processen in de Natuur. Inademen (yang) wordt automatisch gevolgd door uitademen (yin) en als die cyclus voltooid is, begint ze weer helemaal van voren af aan. De adem inhouden is een poging om de Natuur

te dwingen van haar natuurlijke pad af te wijken. Dit kan alleen maar kwalijke gevolgen hebben. Lao Tzu was geen kluizenaar die zich zoals iedere geoefende 'zit-denker' afsloot van de Natuur. Hij aanvaardde de Natuur en wenste zijn eigen natuur ten volste te beleven. Het enige dat hij trachtte te vermijden was gekunsteldheid – gekunsteldheid in al zijn verschijningsvormen, inclusief pogingen om zichzelf te dwingen tot zitten (mediteren), ademhalen, of zijn verlangens op enig andere onnatuurlijke wijze de kop in te drukken.

Zij die het mysticisme van Lao Tzu interpreteren als analoog aan christelijk mysticisme, riskeren grote misverstanden. Tao is niet zoals de westerse God (zie hiervoor uiteengezet). Westerse mystici zien hun eenheid met God in de geest van de westerse theologische tradities als een eenheid met iets wat buiten of boven hen staat. Men moet een kloof overbruggen, men moet 'transcenderen', een afstand afleggen of tenminste boven zijn natuurlijke zelf uitstijgen om zich te verenigen met dat wat wezenlijk anders is dan hun natuurlijk zelf. Maar de mystieke identiteit zoals die in de *Tao Teh King* naar voren komt – en in dit opzicht dichter bij het hindoeïsme ligt dan bij het christelijke mysticisme – vindt deze eenheid reeds in zichzelf gerealiseerd; een eenheid met de Natuur eenvoudig door zichzelf te zijn.

We zullen nu de drie soorten mysticisme van de *Tao Teh King* bekijken: (1) intuïtie als een methode voor het verkrijgen van kennis, (2) gevoelens van identiteit van het zelf met het heelal, en (3) de ultimiteit van het mysterie.

Wie op intuïtie afgaat aanvaardt wat aan hem verschijnt zoals het aan hem verschijnt, als vanzelfsprekend, zonder de behoefte aan een verklaring in termen van iets anders, iets wat niet verschijnt. Intuïtie is direct, onmiddellijk inzicht, in tegenstelling tot indirect, bemiddeld en afgeleid inzicht. Uitleg, deductie, afleiding – het zijn allemaal pogingen om datgene wat is, te interpreteren in termen van iets anders, in termen van iets wat daar buiten ligt, van iets wat het ding zelf niet is.

Maar als iemand buiten het ding staat dat hij wil kennen, zal hij het nooit leren kennen zoals het in zichzelf is. Vandaar dat hij zijn onwetendheid moet aanvaarden en zichzelf niet moet wijsmaken dat hij iets kent wat hij in feite niet kent. 'De wijze man bedriegt zichzelf niet, want hij kent en aanvaardt zijn onwetendheid als zodanig en heeft daarom echte kennis' (LXXI).

De ultieme manier van kennen is te zijn. Alles wat minder is dan deze identiteit van zijn en kennen houdt het deel voor het geheel, het abstracte voor het concrete of het uitwendige (een beschrijving) voor het inwendige (het ding zelf dat beschreven wordt). 'De Natuur kan nooit uitputtend beschreven worden, want als dat wel zo was zou zo'n beschrijving een duplicaat van de Natuur en dus de Natuur zelf moeten zijn' (I). 'Vandaar dat de wijze mens alles wat is aanvaardt zoals het is. De Natuur doet dat immers ook. In zijn poging om dingen te begrijpen zal zo iemand zich niet vermoeien met het zoeken naar onderscheidingen, die vervolgens ten onrechte als afzonderlijk bestaande dingen worden gezien' (II). 'In oeroude tijden hadden wijze mannen een intuïtief, diep doordringend inzicht in de manier waarop de Natuur werkt, hoewel dat inzicht niet in woorden kon worden uitgedrukt' (XV).

Lao Tzu was een mysticus in het erkennen van de ultieme waarde van intuïtieve kennis. Anderzijds weet iedereen die op de hoogte is van het wezen van kennis, dat alles wat door middel van iets anders tot ons komt uiteindelijk moet eindigen in onmiddellijk begrijpen. De data van de zintuigen waarop wetenschap berust worden onmiddellijk begrepen. Deze eenvoudige data, begrepen zonder verdere uitleg, zijn de basis voor alle uitleg. In een deductieve redenering moet elke stap intuïtief begrepen worden. Dat wil zeggen dat elke stap vanzelfsprekend moet zijn voor ze aanvaard wordt. Het heelal is een onafhankelijk en zichzelf verklarend systeem, dat voor zijn uitleg niets anders nodig heeft dan zichzelf. Waarom moeten we principes, die zichzelf ook niet verklaren, invoeren in een systeem dat van begin tot eind op natuurlijke wijze zichzelf verklaart? Alle andere wezens begrijpen dat zonder uitleg. Waarom zou de mens dat anders moeten doen? 'De Natuur geeft geen uitleg en toch begrijpen alle dingen haar' (LXXIII). Lao Tzu constateert alleen maar wat voor de hand ligt. Als mysticisme bestaat uit onmiddellijk inzicht in wat voor de hand ligt, dan is Lao Tzu een mysticus.

Gevoelens van identiteit van het zelf met het heelal of van mijn tao met Tao constitueren eveneens een soort mysticisme. Ook in dat opzicht is Lao Tzu een mysticus. Maar die identiteit is niet alleen maar een identiteit, is niet een reductie van tao's naar Tao, van afzonderlijke delen naar het geheel, van vele naturen naar één Natuur. De Natuur is niet 'Eén'. De Natuur is tegelijkertijd één en veel. Tao bestaat uit tao's. Maar een enkele tao is niets zonder Tao. Tao kan zich van geen van haar tao's losmaken, maar toch laat geen van beide zich in de ander opsluiten. Lao Tzu's identiteit met het heelal bestaat hierin dat hij er zich

volledig in thuis voelt. Hij voelt zich volledig en meer thuis in dat universum, 'pluriversum' of 'unipluriversum' dan in de naakte eenheid van de 'Advaita Vedanta'. De individuele persoon, als geheel en met al zijn delen, met zijn eenheid als persoon en al zijn tegengestelde delen, is reëel, is het universum, is Tao in actie op dit moment. De Natuur drukt zichzelf niet zozeer uit door personen (als middel) als wel in personen (als doeleinden). Elke persoon is het universum in actie en zijn bestaan is Tao's doen en zijn doen is Tao's bestaan. Dat is eenheid, als men daarmee bedoelt dat er geen scheiding is door de wet van de buitengesloten middenterm. Maar veelheid is eveneens reëel. Ieder individu afzonderlijk, elk dier, plant of ding en elke levensfase is uiterst reëel. Tao is al die dingen, niet als een verzameling en niet als een eenheid, gescheiden van veelheid, maar als iets wat zich manifesteert als eenheid door de veelheid heen en ook tegelijkertijd als veelheid. Als iemand voelt dat hij is wat hij is als integraal deel van het 'unipluriversum', dan is zijn ervaring een mystieke ervaring. En wie voelt dat niet?

Als met mystiek 'mysterieus' wordt bedoeld, presenteert de *Tao Teh King* dan een mystieke leer? Paradoxaal genoeg luidt het antwoord op deze vraag zowel bevestigend als ontkennend. In elk geval aanvaardt de Tao dat het mysterie altijd aanwezig is. 'De Natuur is boven alle begrip en beschrijving verheven' (XLI). 'De Natuur is de vormloze bron van alle vormen (...) en daardoor komt ze ons voor als mysterieus. Hoe nauwkeurig wij haar weg naar ons toe ook onderzoeken, we zullen geen begin kunnen ontdekken; hoe lang we haar weg ook volgen, we zullen geen eindpunt vinden' (XIV). 'De Natuur is iets wat noch gezien noch aangeraakt kan worden' (XXI). 'Omdat het meest wezenlijke van de Natuur niet met ogen gezien kan worden spreekt men van het onzichtbare (...), onhoorbare (...), ongrijpbare. Maar zelfs deze drie woorden bij elkaar kunnen het niet adequaat beschrijven. (...) Als we de Natuur niet op begrijpelijke wijze kunnen beschrijven, komt dit doordat de Natuur het verstandelijk begripen te boven gaat' (XIV). Omdat de Natuur niet uitputtend in woorden is uit te drukken is, zal hij die de Natuur wenst te kennen geen woorden gebruiken (I). 'Hij die wijs is, spreekt niet' (LVI). Aan de andere kant loopt de *Tao Teh King* niet te koop met het mysterie. Onwetendheid is regel en dit wordt als zodanig aanvaard.

Dat de Natuur niet gereproduceerd kan worden in een beschrijving zou geen verwondering moeten wekken. Dat de Natuur niet uitputtend beschreven kan worden is niet onnatuurlijk. Onnatuurlijk is de poging om uitputtend te beschrijven wat niet beschreven kan worden. Hij die

de Natuur aanvaardt zoals ze is zal niets ervaren van al dat mysterieuze. Hij ervaart het mysterieuze niet en hij is er niet bang voor. De Natuur komt alleen als een mysterie over op hen die haar niet aanvaarden en die haar daarom proberen te reconstrueren of te verbeteren. Lao Tzu vroeg om erkenning voor het mysterie van de Natuur tegenover hen die de Natuur willen verklaren, maar hij zag eveneens in dat er geen mysterie bestaat voor hen die de weg van de Natuur aanvaarden en volgen. Iets verklaren wil zeggen iets interpreteren door middel van iets anders, dus door middel van iets wat dat ding niet is. Maar waarom zou iemand dat willen doen? De Natuur is zelfvoorzienend. Ze heeft geen verklaring nodig en kan er ook niets mee. Iemand die de Natuur aanvaardt als onafhankelijk en daarmee als vanzelfsprekend en zichzelf verklaarend, heeft geen behoefte aan uitleg en verklaringen. Wat vanzelfsprekend is, is niet mysterieus. 'Zonder uit het raam te kijken kan men inzicht verwerven in de natuur van alle dingen' (XLVII).

Lao Tzu en Confucius

De betekenis van de *Tao Teh King* kan wellicht beter geduid worden in vergelijking met de filosofie van Confucius. Taoïsme en confucianisme gelden niet alleen als de eerste Chinese filosofieën die de grondslag vormden voor het filosofische denken in China, maar zij gelden als eerste filosofieën van de mensheid. Zij geven uitdrukking aan zekere fundamentele idealen, die altijd en overal geleefd hebben en nog leven. De verschillen die er tussen de twee bestaan worden sterk overdreven door hen die ze ter discussie stellen.

Verder gaan we hier niet in op het ingewikkeld vraagstuk of de mannen Lao Tzu en Confucius tijdgenoten zijn geweest (of zelfs bekenden van elkaar, zoals sommigen willen) of de vraag wie van de twee eerder leefde. Wel kunnen we vaststellen dat veel van de idealen van Confucius de idealen van de *Tao Teh King* veronderstellen, terwijl dat andersom niet het geval is.

De idealen van de *Tao Teh King* blijken primitiever te zijn, ook al blijft de datum van hun scholastieke formulering onzeker. Hun verhouding ten opzichte van elkaar is niet die van twee conflicterende scholen die vierkant tegenover elkaar staan. Confucius verwerpt de fundamentele van de filosofie van de *Tao Teh King* niet. Hij verwijt de Taoïsten enkel dat ze met hun inzichten verder niets gedaan hebben. Voor Confucius is de filosofie van Lao Tzu niet verfijnd. Voor Lao Tzu is de filosofie van Confucius gekunsteld. Geen van beide filosofieën echter aanvaardt, vanuit haar eigen standpunt gezien, de afbrekende kritiek van de ander.

Als basis voor een vergelijking zullen we de filosofie van Confucius nader bekijken. Deze kan samengevat worden door in het kort de vier complementerende karaktertrekken van de ideale mens, de wijze, te onderzoeken, te weten: *Yi*, *Jen*, *Li* en *Chih*.

Yi is eenvoudigweg de beste manier om dingen te doen; en een wezenlijke hoedanigheid van de ideale mens is dat hij *Yi* begrijpt. Confucius evenals Lao Tzu gingen uit van de veronderstelling dat de menselijke natuur van nature goed is. Laat haar daarom volgens haar natuur handelen en alles komt in orde. Vandaar dat de beste manier van handelen is ieder ding volgens haar eigen natuur haar weg te laten gaan. Voor Confucius echter is de mens van nature een sociaal wezen. Ieder mens wordt geboren en groeit op in een gezin, trouwt, krijgt een eigen gezin, woont in een gemeenschap waarin ook weer andere families wonen en in een wereld die bewoond wordt door vele gemeenschappen. Welnu, als de mens nu van nature sociaal is, bestaat er dan ook niet zoiets als een tao van de gemeenschap? Ja, zegt Confucius, en hij begon te zoeken en wijdde een heel leven aan die zoektocht naar de tao van de gemeenschap, naar de beste manier waarop mensen zich konden gedragen in hun relaties met anderen.

Lao Tzu verwierp de gemeenschap niet (zoals een andere Taoïst, Yang Chu, dat wel deed), maar hij idealiseerde de meest eenvoudige, landelijke gemeenschap, omdat daarbinnen het minst aan het individu werd opgedrongen door anderen. Confucius aanvaardde daarentegen het bestaan van de gemeenschap en dat mensen zich tot op zekere hoogte aan elkaar moeten aanpassen, simpelweg om samen te kunnen leven. Zelfs binnen het eenvoudigste gezinsleven is dit een gegeven; en hij zocht naar de principes van sociaal gedrag die de beste garantie boden voor een gedragspatroon – ofwel de tao van de gemeenschap.

Welke zijn deze principes? Wat gebeurt er als mensen natuurlijk handelen? Ze trouwen en krijgen kinderen. Daardoor ontstaan er bepaalde verhoudingen: man/vrouwverhoudingen, ouder/kindverhoudingen. In feite kan men niet geboren worden zonder in een verhouding te staan tot ouders. Van daaruit raakt men noodzakelijkerwijze verwickeld in het vraagstuk hoe men zijn ouders en kinderen moet behandelen en welke behandeling men van hen verwacht. Als men nu bekijkt welk gedrag welke resultaten teweegbrengt, kan men te weten komen welke de beste manier is om zich te gedragen tegenover zijn vrouw, zijn ouders en zijn kinderen. Als iemand ruw is en geen respect toont, zal hij erachter

komen dat hij hetzelfde gedrag terugkrijgt, vaak met 'rente'. Hij zal ook ontdekken dat het principe van wederkerigheid deel uitmaakt van de tao van de gemeenschap. De beste manier van handelen tegenover anderen is de manier waarop men zelf behandeld wil worden, indien (en op dit punt bevat het confucianistische ideaal een subtiele, maar belangrijke toevoeging aan de gangbare westerse formulering van dit begrip) men in de schoenen van de ander zou staan. Dit vereist dat men moet proberen inzicht te verwerven in de positie en de gevoelens van anderen; men moet de natuur van anderen proberen te begrijpen om te weten te komen hoe hij behandeld zou willen worden als hij dezelfde natuur had. Dit houdt een erkenning in van het feit dat iedereen goed is wanneer hij handelt volgens zijn eigen natuur. Het gaat er dus niet om dat hij anderen behandelt zoals hij zelf volgens zijn eigen natuur behandeld wenst te worden, maar zoals hij behandeld zou willen worden als hij de natuur van die ander zou hebben. Zo zou een vader zijn zoon moeten behandelen, zoals hij zelf als zoon door zijn vader behandeld zou willen worden; en hij zou zijn vader moeten behandelen zoals hij door zijn zoon behandeld zou willen worden.

Ook als men ervan overtuigd is dat dit principe van wederkerigheid geldt voor intieme gezinsverhoudingen, dan rest nog de vraag of dit ook geldt voor andere sociale verhoudingen. Klaarblijkelijk waren velen daarvan niet overtuigd, want Confucius heeft herhaaldelijk met klem betoogd dat dit principe werkzaam is in alle vijf fundamentele betrekkingen: ouder/kind, man/vrouw, oudere/jongere broer, heerser/onderdaan en vriend/vriend. Wat geldt voor ouders werd verder uitgebreid naar grootouders en overgrootouders en voorouders; en wat geldt voor langdurige vrienden werd uitgebreid naar tijdelijke gasten en vreemdelingen. Aangezien de manier waarop dit principe werkzaam is intuïtief het best begrepen kan worden in de ouder/kindrelatie, is de zogenaamde 'kinderlijke piëteit' het fundament van alle andere relaties. Zo regeert de ideale heerser over zijn onderdanen, ook al laat hij ze niet ongebreideld hun eigen natuur volgen, dan toch op een manier waarop hij zelf geregeerd zou willen worden, als hij een van zijn eigen onderdanen zou zijn. Aan het ideaal om iedere onderdaan zijn eigen natuur te laten volgen wordt vastgehouden; maar het wordt aangepast door rekening te houden met de beste handelwijze wanneer men moet ingrijpen in het leven van anderen.

Een ander principe is dat van de zogenaamde 'rectificatie van namen'. Dingen, personen, ambtenaren, functies, alle hebben een naam. Ieder

ding, iedere sociale positie, iedere functie heeft een naam. Een ouder wordt 'ouder' genoemd, een echtgenote wordt 'echtgenote' genoemd, een regeerder wordt 'regeerder' genoemd. Ieder ding bij zijn juiste naam noemen maakt deel uit van de beste manier om dingen te doen. Als een kind een 'kind' is, dan moet men het 'kind' noemen en niet 'man'. Het principe achter de rectificatie van namen is een ander aspect van het laten functioneren van ieder ding volgens zijn eigen natuur. Naam en gedrag zijn op elkaar afgestemd. Als een ding een naam heeft die het naar natuur, rol en functie onderscheidt van anderen, dan zou men mogen verwachten dat het zich volgens die naam zal gedragen. Als het dat niet doet dan is het die naam niet waardig en zou het die naam niet moeten hebben. Als een echtgenote achter andere mannen aan loopt, dan handelt ze niet meer als een echtgenote en zou ze volgens de rectificatie van namen niet meer als 'echtgenote' behandeld moeten worden. Niet handelen volgens zijn natuur en naam is gekunsteld handelen. De beste manier om te handelen is daarom te handelen volgens zijn natuur en juiste naam. Uiteraard moet men dat oprecht doen (*Hsin*), anders kan men volgens het principe van wederkerigheid verwachten dat men zelf ook onoprecht door anderen behandeld wordt.

Jen is goede wil. Iedereen heeft wel enige goede wil, maar bij de ideale mens is deze altijd en overal aanwezig. Dit is echter geen algemene, dubbelzinnige en onverschillige goede wil, waarmee men iedereen het beste toewenst, maar verder niets doet. Het is die goede wil die zich specifiek richt op eenieder waarmee men in contact komt en die een meelevend inzicht vereist in de natuur van die ander. De menselijke natuur is goed, ieder menselijk wezen is goed en de natuur (*tao*) van de gemeenschap is goed wanneer men het principe van wederkerigheid in praktijk brengt. *Jen* is de bereidheid om anderen te behandelen als doel in zichzelf. Het is niet alleen de bereidheid om anderen te laten handelen volgens hun eigen natuur, maar ook de bereidheid om hen te behandelen zoals men zelf behandeld zou willen worden als men in hun schoenen stond. *Jen* is de bereidheid om anderen te behandelen overeenkomstig hun natuur en naam. Dit is de beste manier om dingen te doen. In het kort kan men zeggen dat *Jen* de bereidheid is om *Yi* te volgen. De ideale man begrijpt *Yi* niet alleen, maar heeft ook de aanvullende hoedanigheid *Jen*, de bereidheid om *Yi* te volgen.

Li is vorm. Vorm in vele soorten en betekenissen, waaronder vormen (essenties, als onderscheiden van materie of substantie), uniformiteit (zoals in regelmaat en wetten), formaliteit (zoals in ceremonieel

gedrag), formalisme (angstvallig, levenloos vasthouden aan uiterlijkheden).

Om de tao van de samenleving te kunnen vaststellen was Confucius geïnteresseerd in het ontdekken van gedragspatronen die overal min of meer uniform waren. Om deze te kunnen vaststellen reisde hij van het ene koninkrijkje naar het andere om als een geleerde de praktijken vast te leggen van mensen die erin geslaagd waren hun posities in de gemeenschap te behouden.

In iedere complexe gemeenschap vereist de verdeling van werk dat iedere functie zijn eigen functionaris heeft, een eigen naam voor die functie, en eigen methodes, eigen manieren en eigen vormen van werken. Deze regelmatige, uniforme manieren om iets tot stand te brengen, die succesvol blijken, moeten dan wel de beste manieren zijn en worden rituelen genoemd. Iemand die bedreven is in het uitoefenen van zijn functie zal proberen om rigoureuze, nauwkeurig en precies te zijn in het herhaald uitoefenen van zijn functie. Hoe zorgvuldiger en nauwkeuriger hij is in iedere stap van zijn werk, hoe meer hij beschouwd zal worden als 'punctueel'. Het principe van de rectificatie van namen, dat deel uitmaakt van de beste manier om dingen te doen, houdt in dat *die* uitoefening van de genoemde functies de meest juiste is, die het meest nauwkeurig is. Zo moet er, als iemand zoon is, een manier zijn om deze zoonrelatie het beste tot uitdrukking te brengen; zo ook moet er voor een onderwijzer een manier van onderwijzen zijn die het meest effectief is. Welnu, deze manier is Li.

Er moet echter onderscheid gemaakt worden tussen Li en Yi. Yi is net als Li de beste manier om dingen te doen. Het verschil tussen Li en Yi correspondeert met het verschil tussen innerlijk en uiterlijk. Dit betekent dat Yi de beste manier is om te handelen volgens zijn eigen tao of de tao van de maatschappij. Li is de manier waarop die innerlijke activiteit zich manifesteert in uitwendige gedragspatronen. Voor elk Yi – ofwel beste innerlijke gedragswijze – is er een aangepast Li – ofwel beste uiterlijke gedragswijze. Yi en Li gaan altijd op gepaste wijze samen. Als zij dat niet doen, als het uiterlijke gedrag niet passend is en niet de uitdrukking is van innerlijke gevoelens en motieven, dan is het vals. Daardoor wordt het principe van de rectificatie van namen geschonden. Formalisme – het nakomen van uiterlijke vormen die niet de uitdrukking zijn van een innerlijk streven – moet vermeden worden. Indien latere confucianisten ritueel formalisme voor confucianisme hielden, dan moet die fout op hun conto worden geschreven en niet op dat van

Confucius. De ideale confucianistische mens weet en beoefent Li in overeenstemming met het principe van de rectificatie van namen.

Chih is wijsheid. Niet het soort wijsheid dat veel feitenkennis vereist, maar het soort wijsheid dat bestaat uit het bereiken van tevredenheid en de vreugde van vertrouwen. Wijsheid is niet iets van het moment. Een wijze opmerking maakt van iemand nog geen wijze. Wijsheid impliceert duurzaam geluk en niemand is wijs totdat hij gelukkig is. Wijsheid bestaat uit het verlangen naar datgene wat het beste is, zowel voor zichzelf als voor anderen, zowel inwendig als uitwendig. Daarom houdt wijsheid de bereidheid in om te handelen volgens Yi en Jen en Li. Nu kan deze bereidheid bereikt worden voor een moment en dan verdwijnen. Maar *Chih*, wijsheid, komt alleen, als die bereidheid volkomen is en voortduurt. Als deze bereidheid aldus volkomen is, wordt zij een gewoonte, de gewoonte om zonder voorbehoud en zonder nadenken te handelen volgens Yi, Li en Jen. Zijn gedrag stemt automatisch en spontaan overeen met de tao van de samenleving. Volkomen intellectuele eerlijkheid, volkomen en waarachtige goede wil en volkomen morele spontaniteit behoren alle tot het wezen van de ideale mens die op de meest perfecte wijze de tao van de samenleving belichaamt. Dat deze ideale mens een ideaal blijft en zelden of nooit werkelijkheid wordt, wordt duidelijk waar Confucius klaagt dat hij het ideaal zelf nooit had bereikt. Desalniettemin staat dit ideaal overeind als een van de grootste en meest inspirerende idealen, ooit bedacht door een mensbrein.

Na deze beknopte samenvatting van de filosofie van Confucius – wellicht zo beknopt dat we deze filosofie vervormd hebben weergegeven of essentiële elementen hebben weggelaten – gaan we over tot een vergelijking tussen Confucius en Lao Tzu.

Vooraleerst zijn er voor de hand liggende gelijkenissen. Beide filosofen aanvaardden een gemeenschappelijke naturalistische en humanistische traditie. Beiden deelden een gemeenschappelijke taal en gebruikten in hun interpretatie van zowel de Natuur in het algemeen als de menselijke natuur in het bijzonder gemeenschappelijke basisbegrippen, zoals Tao, Yang, Yin. Beiden aanvaardden dezelfde algemene kosmologie met zijn kringlooptheorie van verandering, zijn natuurlijke ordelijke verloop: elk ding begint, groeit tot volwassenheid, vervalt en verdwijnt, elk volgens zijn eigen innerlijke natuur. Beiden aanvaardden de Natuur in het algemeen en ook de menselijke natuur als goed, zolang de dingen

hun natuurlijke weg konden volgen. Beiden vonden het verschil tussen innerlijk en uiterlijk fundamenteel, met hoofdaccent op het innerlijk. Beiden idealiseerden spontaniteit als een wezenlijk bestanddeel van wijsheid. Beiden maakten bezwaar tegen het gebruik van geweld om anderen te beïnvloeden, vooral binnen het regeringsapparaat. En beiden pleitten voor het respecteren van ieders persoonlijke belangen en natuur als beste methode om te regeren. Beiden waren het erover eens dat het geven van het goed voorbeeld de beste manier is om anderen te regeren, en dat 'in de ideale staat een wijs persoon aan het hoofd staat.'¹⁹

Beiden waren geleerden (Confucius als 'een verzamelaar van de wijsheid der ouden' en Lao Tzu als 'bewaarder van de archieven') en afgaande op hun reputatie, waren ze leraren en geen boeren, militairen, regeerders of kooplieden. Beiden leerden anderen te zoeken naar wat wezenlijk, uliem, echt is en datgene te mijden wat formeel, gekunsteld en uiterlijk is.

Ten tweede blijken de verschillen tussen beiden hoofdzakelijk gradueel te zijn, hetgeen aannemelijk is, aangezien hun interesses en de focus van hun werkzaamheid verschillend waren. Beiden waren naturalisten en humanisten, maar Lao Tzu was van mening dat de mens waarachtiger en op meer natuurlijke wijze mens kon zijn op het platteland, waar het leven niet ingewikkeld werd gemaakt door regelgeving en belastingsstelsels, terwijl Confucius de grotere maatschappij aanvaardde, die hij even natuurlijk vond als de plattelandsgemeenschap en waar de mensen even oprecht mens konden zijn in hun betrekkingen met anderen als in de betrekkelijk geïsoleerde gemeenschappen. Beiden erkenden de rituelen van de Natuur, de regelmatige opeenvolging van dag en nacht, de seizoenen, geboorte en dood, die alle een innerlijke weg volgden, waarin niemand tussenbeide mocht komen. Maar Lao Tzu zag dit natuurlijke proces als louter innerlijk en onafhankelijk, zich voltrekkend in het innerlijk van elk individu, terwijl Confucius de interacties tussen die individuen eveneens zag als deel van natuurlijke processen, die als zodanig aanvaard, erkend en bestudeerd dienden te worden. Geen van beiden nam zijn toevlucht tot een god of een ander principe buiten het natuurlijke proces. Lao Tzu echter zag in het sociale de voornaamste bron van afwijkingen van de weg der Natuur, terwijl Confucius begon met de veronderstelling dat het sociale van oudsher altijd een aspect van de Natuur is geweest en hij zich daarom volledig inzette om dit sociale veld te begrijpen om zodoende kwade afwijkingen te kunnen vermijden.

Als het gaat om de aanpak van sociale problemen zou Lao Tzu elke onnodige ontmoeting met anderen vermijden, door thuis te blijven, op afstand zelfs van zijn naaste burens. Hij zou ervoor zorgen niets te bezitten dat anderen van hem af willen pakken. Hij zou bescheiden zijn, zodat niemand zich met hem wenst te meten. En hij zou ongewapend zijn, zodat niemand met hem wenst te vechten. Als hij zelf meer dan genoeg had, zou hij aan anderen geven, zelfs zonder er iets voor terug te krijgen. Als er dan toch nog problemen zouden ontstaan, zou hij ten slotte weglopen en zich verbergen totdat het conflict voorbij was. Hij zou zich niet met anderen bemoeien, ook al zouden deze anderen zich wel met hem bemoeien. Confucius' ideaal daarentegen was: niet wegrepen, maar wederkerigheid die tezamen met de rectificatie van namen sociale harmonie als resultaat zou hebben. Als de mensen elkaar passend en rechtvaardig bejegenen bestaat er geen behoefte om weg te lopen. Als iemands eigen gemeenschap hem de verzekering geeft dat zijn eigen natuur, erkend en beschermd door haar eigen naam, gerespecteerd zal worden, heeft zo iemand niets te vrezen. Vanzelfsprekend zullen er problemen ontstaan wanneer mensen van deze principes afwijken.

Hoewel het principe van wederkerigheid eist dat men moeite moet doen om medelevend inzicht te bereiken, zal dit volgens Confucius vanzelf komen wanneer mensen intiem met elkaar verbonden zijn. Lao Tzu's vertrouwen in het gegeven dat de weg van de Natuur voldoende te bieden heeft voor eenieder om tot volledige zelfontplooiing te komen vereist verder geen nader inzicht om haar weldaad te tonen. Wanneer eenieder de ander alleen zou laten, zouden alle voorwaarden voor het principe van wederkerigheid automatisch vervuld zijn. In de ogen van Confucius echter kunnen mensen zich niet verenigen wanneer ze elkaar alleen laten. Aangezien zij zich moeten verenigen en dat ook doen, zijn grip en oefening van wederkerigheid, medelevend inzicht, en juiste namen (Yi, Jen en Li) noodzakelijke voorwaarden – dingen die men onder ogen moet zien en waarvan men niet dient weg te lopen.

Hoewel beiden spontaniteit essentieel achtten voor wijsheid, zag Lao Tzu de natuurlijke principes van zelfwerkzaamheid zoals die in elk wezen zijn belichaamd als volledig toereikend. Deze principes hebben volgens Lao Tzu geen principe buiten zichzelf nodig. Ieder mens is op de meest volkomen manier wijs, als hij zijn innerlijke natuur volgt zonder beïnvloeding van buitenaf. Voor Confucius daarentegen zal datgene wat innerlijk is zich ook in uitwendig gedrag uitdrukken; het innerlijk en uiterlijk correleren met elkaar; ieder Yi heeft zijn Li en ieder Li

heeft zijn Yi. Daarom moet men evenveel aandacht geven aan de uiterlijke vorm van het innerlijke ritueel van de Natuur, vooral waar het gaat om sociale aangelegenheden, waar het uiterlijke voor de anderen het meest voor de hand liggende is. Hij geeft echter toe dat echte wijsheid pas bereikt is als men dat wat gedaan moet worden, zowel innerlijk als uiterlijk (Yi, Jen en Li), uit gewoonte doet, zonder vragen te stellen, dus spontaan. Men heeft de wijsheid van Confucius bereikt als men volledig thuis is in de samenleving is, en als men daarbinnen even spontaan sociaal is als Lao Tzu's ideale mens spontaan natuurlijk is in zijn landelijke isolement. Niet voordat Yi, Jen, Li en Chih lichaam en ziel zijn geworden van iemand, zal hij van binnenuit actief, onafhankelijk en spontaan sociaal zijn.

Hoewel beiden het geven van het juiste voorbeeld idealiseerden als beste wijze van regeren, houdt Lao Tzu vol dat het eigen leidende beginsel van de Natuur zonder tussenkomst van buiten als voorbeeld voldoende is, terwijl de ideale leider voor Confucius de belichaming is van Yi, Jen, Li en Chih.

Twee nadere aspecten van Confucius' gezichtspunt dienen in dit licht te worden opgemerkt.

Ten eerste: 'als een wijs mens bestuurder wordt, moet hij veel doen voor zijn volk, terwijl volgens de Taoïsten het de plicht van de wijze is geen dingen te doen, maar eerder te 'ont-doen' of helemaal niets te doen.'²⁰ Ten tweede: gebruik maken van macht is toegestaan volgens het principe van wederkerigheid; want als men wordt aangevallen mag men van hem een verdediging of tegenaanval verwachten. Wederkerigheid staat toe dat het kwade met kwaad wordt beantwoord, evenals het goede met goed wordt beantwoord.

Ten slotte moet worden erkend dat er tussen Taoïsme en confucianisme twee wezenlijke verschillen bestaan, ook al begonnen deze als graduele verschillen, voortvloeiend uit een gemeenschappelijke culturele traditie. Voor Lao Tzu ruikt het maatschappelijke naar gekunsteldheid; voor Confucius is het natuurlijk. Voor Lao Tzu is het innerlijke onafhankelijk en heeft het genoeg aan zichzelf, terwijl ze voor Confucius in verhouding tot elkaar staan, vandaar het belang van rituelen. Wederkerigheid is voor Lao Tzu niet noodzakelijk, want evenals de Natuur dat ook doet, moet iedereen die meer dan genoeg heeft, aan anderen geven, ook al krijgt hij er niets voor terug, terwijl Confucius van mening is dat volmaakte wederkerigheid, begrepen in termen van

inzicht in de natuur en wensen van de ander, wezenlijk is voor een volmaakte maatschappij. Voor Lao Tzu is leven in het nu, hetzij van dag tot dag of van jaar tot jaar, voldoende. Mensen moeten niet, zoals Confucius doet, wroeten in de praktijken van het verleden, in praktijken van mensen, wier gebeente allang is vergaan, want de naturen van de doden opdringen aan levende mensen is wellicht erger dan het zich aan elkaar opdringen van levende mensen. Confucius getuigde daarentegen van de universele belangstelling van een wetenschapper, zocht universele gedragspatronen, zowel uit het verleden als het heden, in andere koninkrijken en in het zijne. Ten slotte is er nog een verschil, dat voor sommigen als het belangrijkste geldt: het gebruik van namen. Aangezien het principe van de rectificatie van namen zo fundamenteel is bij Confucius, moet hij wel uiterst geïnteresseerd zijn in de namen van dingen en hun onderlinge onderscheid; maar Lao Tzu, die geloofde dat Tao uiteindelijk niet te beschrijven of te benoemen is, vond namen uitwendige en daarom gekunstelde constructies. Hij veroordeelde de belangstelling in naamgeving, het onderscheiden van namen en van daaruit benoemen van het onderscheid.

Maar deze verschillen ten spijt moet men Cheng Lins opinie volkomen van de hand wijzen. Hij beweert namelijk dat de filosofie van de Taoïstische school, zoals die gebracht wordt door de *Tao Teh King*, 'zo tegengesteld is aan het Chinese denken, dat de oorspronkelijke afkomst ervan in twijfel getrokken moet worden'. Hoewel hij niet bereid is deze stelling te onderbouwen, deelt de schrijver dezes de indruk van Lin Yutang, dat 'onder deskundigen die het Oosten kennen, meer aanhangers zijn van Lao Tzu dan van Confucius'.

Vertaalproblemen

Wellicht het meest intrigerende aan de *Tao Teh King* is de macht die het uitoefent op de lezers in haar oproep tot nadere interpretatie. De *Tao Teh King* is de meest vertaalde van alle Chinese teksten. Tot nog toe zijn er veertig Engelse vertalingen uitgegeven, en de verwachting is dat er nog vele zullen volgen. Blakney schrijft: 'Om de een of andere reden is er geen enkele die voldoet voor hen die de originele tekst kennen. Vandaar dat iedereen ten slotte zijn eigen vertaling maakt.' Men kan het origineel nooit kennen, want dat is in de geschiedenis verloren gegaan. We kunnen alleen afgaan op een of meer van de 83 verschillende Chinese edities.²¹ 'Van de Han-dynastie tot het einde van de Manchu-dynastie zijn er niet minder dan 335 uitgaven met voetnoten bekend. Alle oude uitgaven hebben dit gemeen: dat de tekst bol

staat van typografische fouten en tussenvoegingen' (Chen Ling). 'De Chinezen zelf zijn bijna unaniem in het afwijzen van haar authenticiteit' (Giles, 1950, p. 10). 'Tussen de vroegste tijden en de derde eeuw voor Christus heeft het Chinese schrift een aantal veranderingen ondergaan.' En 'tot voor kort geleden werd in het Chinees geen interpunctie gebruikt; en zulke dubbelzinnigheden in de klassieke syntaxis kunnen gemakkelijk leiden tot verschillende lezingen (...)

Er zijn maar weinig uitgevers of vertalers die de verleiding hebben kunnen weerstaan om de tekst "een beetje op te poetsen" om ze zo in overeenstemming te brengen met hun eigen onderzoek' (Ch'u Ta-Kao, 1948, p. 5-7). 'Er kan weinig twijfel bestaan over het feit dat iedere vertaling uit het Chinees in staat is tot extreme flexibiliteit en vrijheid van interpretatie, waarvan de vertaler zich uiteraard moet bedienen om de geest in plaats van de letter van de tekst te vatten; en per slot van rekening is het, als we Lao Tzu volgen, de geest waar het om gaat. We kunnen gerust stellen dat hoe letterlijker de vertaling, hoe obscurder de betekenis' (Old, 1905, p. 19).

Bibliografie

In de voorbereiding van deze vertolking zijn twaalf Engelse edities van de *Tao Teh King* geraadpleegd. De vertaling van Witter Bynner heeft als voorbeeld gediend voor een vertolking van de *Tao Teh King*, zonder onmiddellijke verwijzing naar de Chinese teksten.²² Alhoewel de schrijver van deze vertolking een groot bewonderaar is van Bynners werk, voornamelijk vanwege zijn grondige begrip, bondige expressie en poëtische stijl, wijst hij zijn poëtische ideaal in de vertolking van Lao Tzu's extreme naturalisme af. Ongeacht de aanwezigheid van rijm in vroege Chinese teksten, zijn rijm en metaforische subtiliteit niet essentieel voor de leer van Tao, noch voor zijn vertolking. Latere Taoïsten bekritiseren de volgelingen van Confucius openlijk vanwege hun buitensporige aandacht voor muziek en poëzie.

De twaalf edities zijn:

- Alexander, G. G. (1917), 'Tao-Teh-King' of 'Book of the Values of Tao'. *Sacred Books and Early Literature of the East. Volume XII* (pp. 15-31). New York/Londen: Parke, Austin & Lipscomb. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1895].
- Blakney, R. B. (1955). *The Way of Life: Lao Tsu*. New York: The New American Library.
- Bynner, W. (1944). *The Way of Life according to Lao-Tsu*. New York: John Day.
- Duyvendak, J. J. L. (1954). *Tao Te Ching. The Book of the Way and Its Virtue*. Londen: John Murray.
- Giles, L. (1950). *The Sayings of Lao Tzû*. Londen: John Murray. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1905].
- Goddard, D. & Wai-Tao, B. (1938). *Tao-Teh-King. A Buddhist Bible* (pp. 407-436). Vermont: Thetford. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1936].
- Hughes, E. R. (1950). *Tao Te Ching. Chinese Philosophy in Classical Times* (pp. 141-164). Londen: J. M. Dent & Sons. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1942].
- Legge, J. (1917). *Tao-Teh King. Sacred Book and Early Literature of the Middle East*. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1891].
- Mears, I. (1949). *Tao Teh King*. Londen: Theosophical Publishing House London. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1916].
- Ta-Kao, C. (1948). *Tao Tê Ching*. Londen: The Buddhist Society of London. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1937].
- Waley, A. (1949). *The Way and Its Powers*. Londen: G. Allen & Unwin. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1934].
- Yutang, L. (1948). *The Wisdom of Laotse*. New York: Random House.

De boeken van zeven andere vertalers zijn gebruikt tijdens de voorbereiding van de toelichting:

- Au-Young, S. N. (1938). *Lao Tze's Tao Teh King*. New York: March and Greenwood Publishers.
- Carus, P. (1937). *The Canon of Reason and Virtue*. La Salle: Open Court Publishing Company. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1898].
- Goddard, D. (1919). *Laotzu's Tao and Wu Wei*. New York: Brentano's.
- Lin, C. (1953). *The Works of Lao Tzy: Truth and Nature*. Taipei: World Book Company.
- Old, W. G. (1905). *The Simple Way, Lao-tze*. Londen: Philip Wellby. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1904].
- Parker, E. H. (1910). *Studies in Chinese Religion* (pp. 96-131). New York/Londen: Dutton, Chapman & Hall. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1903].
- The Simple Way of Lao Tsze. the Shrine of Wisdom* (1951). Surry: Fintry, Brook, Godalming. [Oorspronkelijk gepubliceerd in 1924].

Noten

1. Tzu wordt ook wel geschreven als *Tzû*, *Tsu*, *Tse*, *Tsze*, *Tz*, *Ts*, *Tzyy*, *Dz*, en krachtig uitgesproken als de 'ts' in 'tsaar' en 'mits'
2. 'Primitief', zowel in de betekenis van 'fundamenteel' als 'vroeg' en 'oud'
3. Sommige deskundigen denken dat deze naam pas later door redacteuren aan de *Tao Teh King* is toegekend.
4. Zie: Hu Shih (1937). A Criticism of Some Recent Methods Used in Dating Lao Tzu. *The Harvard Journal of Asiatic Studies*. Vol. 2. pp. 373-397; Homer H. Dubs (1941). The Date and Circumstances of the Philosopher Lao-dz. *Journal of the American Oriental Society*. Vol. 61. pp. 215-221; Derk Bodde (1942). The New Identification of Lao Tzû. *Journal of the American Oriental Society*. Vol. 62. pp. 8-13; Homer H. Dubs (1942). The Identification of Lao Dz. *Journal of the American Oriental Society*. Vol. 62. pp. 300-304; Derk Bode (1944). Further Remarks on the Identification of Lao Tzû. *Journal of the American Oriental Society*. Vol. 64. pp. 24-27; Fung Yu-lan. *The History of Chinese Philosophy*. Vol 1, Chapter VIII; Fung Yu-lan. *A Short History of Chinese Philosophy*, p. 93.
5. Charles F. Horne (1895; 1917). *Sacred Books and Early Literature of the East*. Volume VIII. New York and London: Parke, Austin and Lipscomb, p. 2.
6. *King* wordt ook wel vertaald als 'traktaat', 'canon' en 'klassieker'.
7. Uitsgesproken als 'dao' of 'do', met een krachtige 'd'.
8. Teh wordt ook wel geschreven als: *Têh*, *Te*, *Tê*, *De* of *Der*.
9. De Romeinse cijfers waarmee de citaten in deze toelichting worden afgesloten verwijzen naar de genummerde hoofdstukken in de tekst van de *Tao Teh King*.
10. Cijfers achter de naam van de auteur in deze toelichting verwijzen naar de paginanummers in de boeken, waarvan de volledige gegevens zijn opgenomen in de bibliografie.
11. De *Yi King* (*I Ching*) ofwel *Book of Changes* interpreteert 64 hexagrammen, samengesteld uit uiteenlopende permutaties van combinaties van zes lijnen, gebroken en ongebroken. Hoezeer deze Tao Tzu hebben beïnvloed is onduidelijk, maar de algemene opvatting van tegenstellingen, gesymboliseerd door *Yang* en *Yin*, is inherent aan zijn opvatting van Tao.
12. R. M. Wensley (1924; 1927). *Stoicism*. New York: Longmans, Green and Co., pp. 81-82.
13. *Ibidem*, p. 84.
14. W. T. Jones (1952). *A History of Western Philosophy*. Vol. I. New York: hart-

- court, Brace and Co., p. 271
15. De pantheïstische God van de Stoa zorgt, is vooruitziend en kent een wil.
 16. Het Stoïcisme is zich meer bewust van de tegengestelde visies waarmee het wedijverde en die nog steeds het kader constitueren waarbinnen het doorgaans wordt begrepen. Toch menen sommigen dat de grotere geraffineerdheid van de latere Taoïsten, waaronder Chuang Tzu – zoals blootgelegd in hun antwoord op de Confucianisten en de School van Namen – reeds in de *Tao Teh King* besloten ligt. (Zie: Fung Yu-lan, *A Short History of Chinese Philosophy*), pp. 93-94.
 17. Frank Thilly (1914; 1951). *A History of Philosophy*. New York: Henry Holt and Co., p. 135.
 18. Hoewel het juist zou kunnen zijn dat het begrip van Tao in het latere Chinese denken formeel is en niet positief (Fung Yu-lan, *A Short History of Chinese Philosophy*. New York: The Macmillan Co., p. 96), is het een misvatting om dit formalisme toe te schrijven aan de oorspronkelijke ideeën.
 19. Fung Yu-lan, *A Short History of Chinese Philosophy*. New York: The Macmillan Co., p. 102.
 20. Ibidem
 21. Zie: Shih-Hsiang Chen, in: *Literature East and West*, Spring, 1955. Vol. II, no. 1, p. 17.
 22. Twee andere voorbeelden, edities van Old en Ould (zie bibliografie) worden geciteerd door Holmes Welch, *The Parting of the Way*, p. 17.

Dankwoord

De schrijver is schatplichtig aan Witter Bynner, Carsun Chang, H. G. Creel, Sang-Eun Lee en Y. Mei voor hun commentaar op het manuscript. In het bijzonder is de schrijver schatplichtig aan Wing-tsit Chan voor zijn gedetailleerde kritische opmerkingen, die geresulteerd hebben in verbeteringen in zowel tekst als toelichting; aan Clark Melling voor zijn hulp bij het opstellen van de bibliografie; aan Hubert Alexander en Luna Bahn voor verbeteringen in stijl; aan de Universiteit van New Mexico en het onderzoekscomité voor fondsen die bijdragen in de kosten van het verspreiden van manuscripten onder critici; en aan Longmans, Green and Co., en andere uitgevers voor hun toestemming om uit hun publicaties te citeren.

Colofon

Tao Teh King
Lao Tzu

ISBN-10: 90 6665 726 X
ISBN-13: 978 90 6665 726 7
NUR 739

Omslag
Ontwerpbureau Wrik

Vertaling
Hein Thijssen

Redactie
Dirk Willem Postma

Correctie
Fred Gijsberts

Vormgeving binnenwerk
Uitgeverij SWP

Uitgever
Paul Roosenstein

Voor informatie over overige uitgaven van Uitgeverij SWP:
Postbus 257, 1000 AG Amsterdam
Telefoon: (020) 330 72 00
Fax: (020) 330 80 40
E-mail: swp@swpbook.com
Internet: www.swpbook.com